ראדאמער-קעלצער לעבען מיט דער „פאנאראמע״ פאר 25 גר.

פרייז 25 גראשען XV-ער יאהרגאנג „Należytość pocztowa uiszczona gotówką” 7 (705) „Radomer-Kielcer Leben” הײנט 10 זייטען

ראדאמער-קעלצער לעבען

Radom, dnia 18-go Lutego 1938 r.

ראדאם, פרייטאג י״ז אדר א. תרצ״ח

טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

פאראכטע פארבערייַ
און כעמישע פראלניע
A.
HEMPEL
פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7
פיליעס: זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראגוטא 11
קעלנער צו וואשען צו 15 גר.

מיר גראטולירען הערצליך
דעם ה׳
פישעל גארפינקעל (קעלץ)
צו זיין האכצײַט
מיט פר״ל
דארא קאנדעל (צוויזמיר)
מיר ווינשען די עלטערען נחת
און דעם יונגען פאר גליק און צופרידענהייט
בנימין רייך און פרוי
ראדאם

א בשורה טובה! א בשורה טובה!
די בעסטע און
מיהל „הערמאנקא״ פריזען
פערקויפט חידער איר בטריהסט מעהל
קמח פסח על חג הפסח הבע״ל
דאס מעהל איז ערשטקלאסיגער קוואליטעט און בהכשר גדול.
ווענדט אייך צו ווענדען צום גענעראל-פערטרעטער:
A. Hercyger Będzin
Sączewskiego 21, Tel. 71,437

Bank Udziałowy Spółdzielczy
z ogr. odp. ul. Zeromskiego 9 w podwórzu
tel. 25 - 80 Rach. żyrowy w Banku Polskim
איז מודיע, דאס די באנק איז געווארען איבערגעטראגען אין א נייעם לאקאל אויף זשעראמסקי 9 אין הויף
די באנק פירט אלערליי באנק-אפעראציעס פינקטליך און שנעל. נעמט אן פקדונות, ערטיילט הלוואות, דיסקאנטעס און אוואנסען אויף אינקאסעס.
און נעמט אן אינקאססט אויף גאנץ פוילען צו ביליגע פרייזען.
אינקאסע-איינפלוסען ווערען אויסגעצאהלט דעם זעלבען טאג.

Mądrzy bramini, których słuchać nigdy nie zawadzi
Uczą, że wierzyć nigdy nie trzeba kobiecie,
Chyba, że świetne gilzy „Dla Znawców” doradzi
— Wierz jej wtedy — te gilzy są najlepsze w świecie

Wytw. Wyrobów Cukierniczych p. t.
„Americanka” L. Wajsbrot Rynek 16
מאכט באקאנט דאס ג. פובליקום, אז עס איז געעפענט געווארען פון ניי-יאהר
א צוקערניע און היגיענישע בעקעריי
איינגעארדענט לויט די לעצטע סאניטארע פארשריפטען.
יעדען טאג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען. פארשידענע געשמאקע טשאסטעס פון דער פיינסטער קוואליטעט צו 15 גר.
ס׳איז צו בעקומען שטענדיג טארטען מארציפאנאוע פון 1.50 אן
אלץ ווערט אויסגעארבייט דורך א פאכמאן מיט א לאנגיעהריקער פראקטיק.
אלע מינים געבעקסען ווי לוקשען, בילקעלעך. טשאסטעס, וואפלעס, הערבאטניקעס, טארטען, באקאלעס דעסערטאוו, לעקעך. פארשידענע קרעמען, מינדאלאווע ארטיקלען און פרייטאג חלות — בעקומט מען
אין דער יורישער ציקערניע „אמעריקאנקא״ טראוגוטא 62
ווי אויך אין דער היגענישער צוקערנישע בעקעריי רינעק 16
און אין געוועלב רינעק 14
עס ווערן אויך אנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאנצערטען א.ז.וו.
שאקאלאד פון פארשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזען

דעם ה׳ משה זעגמאן צו זיין האכצייט מיט פר״ל סאלא קאלטמאן
ווינשען מיר א גליקליכע צוקונפט.
לייביש פאסטערנאק און פרוי.

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פארהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבערייַ און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskieo 59
Tragutta 11
ווער ס׳האט זיך ניט איבערציינט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שנעלער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס׳ווערט אויך געוואשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערציינט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 70 - 19
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטא 11
זשעראמסקי 21 זשעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

Wszystkie losy wyprzedane!
Prosimy w przyszłości Sz. Klientelę nie zwlekać kupnem losu aż do ostatniej chwili

WAJSELFISZ

א געשלעג אויף מעסערס ביי יודישע קצבים אין סקאַרשעוו.

צוויי קצבים ליגט פערווינדעט איז יודישען שפיטאל.

עהערנעכטען, מיטוואָך, האָט מען געברענגט אויף א טאקסובקע דעם סקארשאווער קצב יצחק ווידמאן מיט זיין פרוי. ביידע זענען פערווינדעט געוואָרען בעת א געשלעג. יצחק ווידמאן איז געשטאָכען געוואָרען אין דער פלייצע און מ'האָט איהם איבערגעפיהרט אין יודישען שפיטאל און דאָס חייב זיינס וועלכע האָט געקריגען מיט א געוויכט אין האַרץ און בויך ליגט אין ראדאָם ביי קרובים.

נעכטען דאָנערשטאָג האָט מען געברענגט אין יודישען שפיטאָל, א צווייטען קצב, מאיר קליינמאַן, אויך א געשטאָכענעם.

וואָס ס'איז איינענטליך געשעהן, קען מען אויף גענוי נאָך נישט וויסען. יעדער דערצעהלט אויף אנ'אנדערען נוסח. פון איין זייט הערט מען, אז דאָס מעסערשטעכעריי איז ארויסגעקומען פון דעם, וואס די זיהן פון ווידמאַן און קליינמאַן האָבען געהאט צווישען זיך א סכסוך. ביי דער מחלוקה איז געווען מאָיר קליינמאַן און דאָ האט ווידמאנס זוהן דערלאַנגט מיט א דראָנג מאיר קליינמאן מיט'ן זוהן איבער די קעפ און ווי צעמישט. ווען טאַטע און זוהן זענען געקומען צום בעוואוסטזיין האָבען זיי ארויסגענארט יצחק ווידמאַן מיט'ן זוהן צו מאיר קצב אין יאַטקע און דאָ האָט זיך אָנגעהויבען די אמת'ע מלחמה מיט מעסערס, שטעקענס און דרענגער. דאס בלוטיגע געשלעג האָט געדויערט צוויי שעה. ביים געשלעג זענען ביידע טאטעס פערווינדעט געוואָרען.

אנדערע דערצעהלען, אז ס'איז אַזוי געווען:

יצחק ווידמאַנס זוהן האָט זיך געמאַכט א יאַטקע געגען מאָיר קצב און אויס'ן בּאָרען פון קאָנקורענץ איז געקומען צו מעסער-שטעכעריי. מאראַן נאָך א דריטע מימרא, אז יצחק ווידמאַן איז נישט געווען קיין אָפיציעלער קצב און אזוי ווי ער האט שותפות געמאַכט מיט אנ'אָפיציעלען, האָט דאס פערדראָסען דעם קצב מאיר קליינמאַן.

דערפון האָט זיך געמאַכט דאָס מעסערמחלוקה'לע, וואס ביי דעם איז יצחק קליינמאַן ערנסט געשטאָכען געוואָרען. אויס נקמה האָט ווידמאנס זוהן שפעטער געשטאָכען מאיר קליינמאַן.

ווי ס'זאָל נישט האָבען געווען, דער סך-הכל איז א טרויעריגער: צוויי געשטאָכענע און צוויי פערווינדעטע פון פעסטע טרוקענע קלעפ.

די ליבע האט געזיעגט.

ס'איז שוין געווען בעשריבען די געשיכטע ווי אזוי דאס ראדאמער כלה-מיידעל פ. ז. האט זיך אבגעזאגט פון קעלצער חתן און קאטעגאריש בעשלאסען חתונה צו האבען מיט'ן ראדאמער יונגערמאן ח. ס. וואס איז געווען איהר ערשטע סימפאטיע. ס'האט נישט געהאלפען דער ווידערשטאנד פון די עלטערען און היינטיגע וואך האט זי גענומען חופה וקידושין מיט דעם ראדאמער יונגערמאן ביי א היגען מורה הוראה די פרל. פ. ז. האט געשיקט בעטען איהרע עלטערען צו קומען צו דער חופה, אבער זיי האבען די איינלאדונג נישט אנגענומען און זענען אויף דער חתונה נישט געקומען.

אין דער היינטיגער מאדערנער צייט, געפינען זיך נאך פונדעסטוועגען אזעלכע עלטערען, וואס ווילען איינצווינגען זייער ווילען אויף די קינדער. הגם זיי ווייסען, אז נישט שטענדיג איז דער נצחון אויף זייער זייט. די עלטערען פון דעם מיידעל פ. ז. האבען אויך געגלויבט, אז זיי וועלן זיעגען און דעריבער זיך געגענגעשטעלט מיט'ן גאנצען כח. ס'האט אבער נישט געהאלפען און אפילו דער הויז-ארעסט, וואס זיי האבען אנגעווענדעט געגען זייער טאכטער, האט אויך נישט געגעבען קיין רעזולטאט. דער חתן ח. ס. האט זיך דערוויסט און ער איז געקומען מיט פאליציי, סאדערענדיג צו בעפרייען זיין כלה. ער האט טאקע דעם קאמף געוויגען און סער. נומען די כלה אין הויז פון זיינע עלטערן.

איצט פיהרט זיך אנ'אויספארשונג ארום די אנקלאגע פון מיידעל'ס עלטערען וועלכע האבען בעשולדיקט זייער טאכטער נאך איהר אנטלויפען קיין ווארשא מיט'ן ראדאמער יונגערמאן, אז זי האט זיי בעגנב'עט 300 זל. מיט מלבושים. טאקע אויף דעם סמך, איז די עלטערען געלונגען אהיים צו ברענגען זייער טאכטער. דאס האט אבער נישט לאנג געדויערט, ווייל ווי שוין דערמאנט, האט דער ראדאמער ראדאמער חתן מנצח געווען און ענדליך חתונה געהאט מיט דער פרל. פ. ז. פאר וועלכע ער האט אזוי הייס געקעמפט.

די ליבע האט געזיעגט.

דער קעלצער חתן זאל זיך „פאדאבנעהייסען בעצאהלען 10 טויזענד זל. ענטשעדיגונג.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס

די פאמיליע **רוטמאן**

צוליב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער ליבען זוהן

אבא נ. ע.

וועלכער איז אוועקגעריסען געוואָרען אין דעם בליהענדסטען עלטער פון 22 יאָהר

אין קאמף פאר א פרייע אזנאפהענגיג ניט געסיילט אויף ישראל זאָלען זיי א טרייסט געפונען.

מפקדה ספריה וקן בית"ר
ר ד ו ם

Wyrazy szczerego współczucia
p. Szlamkowi
z powodu przedwczesnego zgonu
Jego brata

b. p. Aby Rutmana

wyrażają
Winerówne.

Chil Staszewski — Frania Zylberberg

ZAŚLUBIENI

Radom — w Lutym — 1938

אונזער שעף ה' **יחיאל סטאשעווסקי**
צו זיין האָכצייט
מיט פרל' **פראַניע זילבערבערג**
ווינשען פיעל גליק און צופרידענהייט
דאָס פערסאָנאַל פון דער היגענישער שאַטקע און טאפטשאן-פאבריק רינעק 6

צו דער חתונה פון אונזער שותף
יחיאל סטאשעווסקי מיט פרל' **פראַניע זילבערבערג**
ווינשען א גליקליכע צוקונפט
אין זייער ווייטערדיקען לעבען
מ. פרימער
ב. מערמערשטיין (א פעטער)

צו דער חתונה פון מיין ליבען חבר
יחיאל סטאשעווסקי מיט פרל' **פראַניע זילבערבערג**
ווינשט א גליקליכע צוקונפט
מאיר בירענבוים

Z intencji zaślubin kolegi
p. **Chila Staszewskiego**
z p. **Franią Zylberbergźanką**
moc szczerych życzeń i zadowolenia
składają
Moniek Milman z Rodziną

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבען קוזין
חיים זעגמאַן מיט פרל' **רוושאַ אבראַמאָוויטש**
ווינשען א גליקליכע צוקונפט
און די עלטערען פיעל נחת
אברם זילבער מיט פרוי

Z intencji zaręczyn naszego ukochanego kuzyna
p. **Chaima Zegmana z p. Różą Abramowiczówną**
moc szczerych życzeń i zadowolenia,
oraz Rodzicom dużo pociechy
składa
Rodzina Kajler

אונזער פריינד ישראל זעגמאַן און פרוי ווינשען מיר מז"ט
צו דער האָכצייט פון זייער זוהן
משה מיט פרל' **סאַלאַ קאַלטמאַן**
גליק דעם יונגען פּאָרל.
מ. באָרמיסטער און פרוי

צייט = פראגען

דער סטראשאק!

אויף אלע געביטען באמיט זיך די רעאקציע ארויסצוזוכען אין פאָדערגרונד פון אלעם דעם יוד אין ליכט פון א סטראשאק! — אפילו זאכען, וועלכע האבען נישט די קלענסטע פארבינדונג מיט די יודען און ווען די ענדעציע וויל עפעס אויסשפּילען קענען איהרע געגנער און כאפּען פיש אין מוטנע וואסער, קומט אויף דער אויבערפלאך דער אראנזשירטער יודישער סטראשאק. אזוי איז עס געווען לעצטענס פאר דעם צוזאמענשטאָהר פון אלפּוילישען לערער-פאר-באנד, ווען דער „דושעננik-נאראָדאָווי" און די „אבעצעס" האָבען געמאוסט צו דערציילען און נאָטירלעך פון „זיכערסטע קוועלען", דאָס דער צוזאמענשטאָהר ווערט שוין פריהער באארבעט פון יודען, וועלכע שטרעבען אזוי אָרום צו באאיינפלוסען די ערציאונג פון פּוילישען דור אין זייער גייסט. הייזט אויס קען זיך שוין גוט אויף די געמיינע יודען-פרע-סערישע שטיקלעך — דער פּוילישער לערער-עלעמענט און דער צוזאמענשטאָהר האָט ווירדיק אין זיין בעשטימטע ליניע געהאנדעלט. דער קאָמניאַמער אין רער עדעקישע און „אזאָן"-פּרעסע איז נאַטירלעך א געוויס גרויסער, ווייל נאָך אזא שטאַרקען אליאַרם וועגען „יודישע געפאַר" איז זייער ליאַרמען געבליבען אָהן ערפאָלג.

איס'ן ווירטשאַפטליכען געביט, ווערט אָבער די אנטי יודישע אקציע געפירט מעהר פלאַנמעסיגער מיט דער ברייטער אונטערשטיצונג פון דער מאַכט. די נייע „אָחשעס"-קאַנדידאַטען ווילען זיך נישט פיעל מאַטערען און נישט קוקענדיג וואָס די נייע סוחרים-העלדען בעקומען געוויס לאַנג-טערמינינע קרעדיטען אויף לייכטע בעדינגונגען און בכלל אָהן שוועריגקייטען, (געוואנדער א מאָנאָפּאָל אויף קאָנצעסיעס) ווערט יעצט דורך די פּוילישע סוחרים פאָראיינען א פאָדערונג — צו בעפרייען פון שטייערען דאָס ערשטע יאָהר אלע נייע פּוילישע סוחרים. דער אפעטיט קומט מיט'ן עסען. צו וואָס זיך מאַטערען און זאָרגען, ווען די אַטמאָס-פערע איז אזא גינסטיגע, איבעראַל פיל מיט סימפּאַטיע צו די „אָחשעס"-לייט. מע פאַרוואָס נאָך זאָרגען וועגען שטייערען. דאָס זאָלען טהון די יודען, זא-לען זיי צאָלען. זייער פאָדערונג וועט זיכער אין דעם זין נישט ווערען ערפילט, אָבער די סימפּאַטיע פון די בעשטימטע אינסטאַנצען, איז אויך א געוויס גוטע הילף...

דער יודישער סטראשאַק ווערט אויף דעם ווירטשאַפטליכען געביט פערשפּרייט מיט'ן מאָטיוו, דאָס דער יודישער האנ-דעלס-עלעמענט איז א אנגעלאָפענער, וועלכער האַלט דעם האַנדעל אויף א נידריגע שטופע. יודען זענען בלוט-זוי-גער און זיי רואינירען דעם קריסטליכען קאָנסומענט. אין דער פראגע איז זעהר וויכטיג די היסטאָרישע בעפעלקערונג:*) די געשיכטליכע רעכט פון יודישען סו-חר אין פּוילען זענען לכל הפחות אזוי אלט, ווי דער מלוכה'שער טיטול פון פּוילישען פאָלק. אנהויבענדיג פון 7-טען יאָרהונדערט זענען יודישע סוחרים, אזוי גערופענע „ראַדאַניטען" (ווייל זיי הא-בען געלעבט אין די קהלות ביים ראדאן, פראנקאנישע טעריטאָריע) געווען די איינציגע האַנדעלס-פערמיטלער צווישען מערב איירא̄פּע און מזרח. דער וועג זייערער האָט זיך געצויגען דורך די שטחים פון היינטיגען פּוילען. דער יו-דישער סוחר איז אזוי אָרום געווען דער ערשטער אַנזאָגער פון דער מערב - צי-ווילזאַציע.

דיפּירשטען און קעניגען פון דער פּיאַסטי-דינאַסטיע האָבען פערשטאַנען אויסצונו-צען דעם יודישען סוחר כדי אויסצובוי-ען די פּוילישע שטעדט און פּוילישען האנדעל.

נאָך יעדער מלחמה, ווען די שטעדט אין דערפער ווערען רואינירט, בעמיען זיך נישט די מאַכטהאָבער אין פּוילען צו שאַפען און שטאַרקען דאָס פּוילישע סוחרטום — נאָר ווענדען זיך צו יודען. נאָך דעם ווי די טאַטערן האָבען אין 1241 יאָהר געמאַכט א חורבן פון דריי פערטל פּוילישע שטעט, איז געקומען די קאַלישער פּריווילעגיע פאר יודען; נאָכ'ן כמיעלניצקי - אויפשטאַנד, נאָך די מלחמות מיט די שוועדען און מאָסקווע אין מיטען 17-טען י"ה, האָט דער קעניג יאַן קאַזשימיערז געשריבען: „נאָך אזוי-פיל מפּלות פון אונזער קעניגרייך האָבען מיר נישט אין די פאַרבאָרגענסטע ווינ-קעלעך פון אונזער נשמה קיין שום זאַך, וואָס זאָל אונז זיין אזוי טייער ווי די זאָרג, אז יודען, וועלכע זענען פון אלע זייטען צוגעדריקט געוואָרען דורך די פּלאָגען, בערויבט דורך די שונאים, זאָל דורך אונז אומנעקערט ווערען צו זייער פריערדיגן וואוילשטאַנד און אויף א וואָסערען עס איז אופן זאָלען פאַרגיטיגט ווערען די שאָדענס, וועלכע זענען זיי געטוהן גע-וואָרען".

אוסנים האָבען זיך געפירען געגנוג. סיי יאַן קאַזשימיערז, סיי וויזשנאַוויצקי און יאַן סאָביעסקי האָבען צוריק אויפ-געבויט דעם יודישען האנדעל. באַשטע-טיגט די אלטע פּריווילעגיעס, געגעבען נייע, אַראָפּגעבראַכט יודישע סוחרים פון אויסלאַנד און באַזעצט זיי אין פּוילען.

אין יאָהר 1861 האָט דער גראף וויעלאָפּאָלסקי (רעם דאָרט שטעלפער-טרעטער אין קעניגרייך פּוילען) געזאָגט צו א יודישע דעלעגאַציע:

— „אונזער לאַנד האָט געפעהלט אן ערנסטער דריטער שטאַנד (מיטעל-שטאַנד) די זריזה פון אזא שטאַנד האָט די השגחה אין אייך אריינגעלעגט, זי ווערט אָבער צע'פּטר'ט צוליב דעם מאַנגעל אין אנערקענונג. לאמיר צוזאמען זיך באַ-מיען, אז די זריזה זאָל אויפגיין אין זיך צעבליען".

היינט בלאָזען אַנדערע ווינטען, און-פאַרשטענדליכע, נישטמעסטערישע און נישט שאַפענדע, פאַרבלענדט פון די איינציגע דעמאַגאָגיע אין אינטערעס פון דער איי-גענער טאַש, באַשיטען מען מיט אלע מיטלען, וועלכע שטייען נאָר צו פאַר-ניכטונג — דעם יודישען האנדעל. פּוילען האָט דעם קלענסטען פּראָצענט סוחרים אין פאַרגלייך מיט אַנדערע לענדער און ראָך שרייט מען, דאָס דער האַנדעל איז פאַרכאַפּט דורך יודען, די „אָחשעס" סוחרים ווילען גיין אויפ'ן וועג פון לייכטען ווירטשאַנד, פאַרכאַפּען די יודישע שוין עגזיסטירענדע ווירטשאַפט-ליכע פּאָזיציעס און אין וואָר קאָכן פאַר דעם, בעקומען זיי הילף פון אלע זייטען. און כדי לייכטער צו מאַכען זיך דעם וועג בלאָזען זיי פּונאַנדער איבערן גאַנצען לאַנד — דעם יודישען סטראשאַק.

צי וועלען די ערנסט - דענקענדע סאָ-ציאַלען ענדליך איינזעהן, דאָס אזא מין טעטיקייט ברענגט די ווירטשאַפט אין לאַנד נישט קיין שום נוצען, נאָר פאַרקערט?

אנשטאָט דעם יודישען סטראשאַק, האָבען באַאַרפט ווערען פאַרגעמומען געהעריגע מיטלען צו הויבען דעם האנ-דעל, דאָס סוחרטום אין וועלכען ס'איז דאָ געגנוג פּלאַץ פאר אלע קינדער און אזוי אָרום הויבען דעם לאַנדעס-ווירט-שאַפט פאר דעם וואוילז פון די גאַנצע מלוכה און אלע בירגער.

יוסף האָרן.

---

*) ציטאַטען פּנחס מיקאַטשינסקי, — אַספּיראַנס פון „ייוואָ".

אַ ענין, וואָס איז נוגע אונז אַלעמען!

דער יודישער לעזער געמערקט היינט זייער אָפט אין די צייטונגען נאָטיצען, אויפרופען און וועגרוננגען פונם צענט-ראַלען-קאָמיטעט פאַר ענינים פון יודי-שער מלאכה, וואָס זענען געווידמעט דעם איינצעלנעם לערן-יונגעל, געזעל, וועלכער איז שוין באַשעפטיגט אין זיין פאַך, ער זאָל זיך ווי געהעריג צוגריי-טען צו די צעכן - עקזאַמענס, וועלכע ער מוז דורכמאַכען בכדי צו ווערען זעלבסשטענדיג.

די דאָזיגע רופען, וואָס זענען גע-ווידמעט דעם קינפטיגען אידישען בעל-מלאכה, האָבען אָבער א שייכות נישט בלויז צום לערן-יונגעל אָדער געזעל זעלבסט, נאָר אויך צו דער גאַנצער יודישער געזעלשאַפט.

ס זענען פאַרהאַן מאָמענטען, ווען פּראַ-גען פון יחידים ווערען פאַרוואַנדעלט אין גרויסע שווערע פּראָבלעמען פון גאַנצען כלל. עס קען ניט זיין א פאַל, אין וועל-כען דער שטאַנדפּונקט זאָל קומען אזוי בולט צום אויסדרוק, ווי גראָד אין דער פראגע וואָס אינטערעסירט אונז איצט, נעמלעך: ווי אזוי מיר אַלע, ד. ה. די יודישע געזעלשאַפט איז פאַראינטערעס-סירט, צי דער איינצעלנער לערן-יונגעל ביים שניידער, שוסטער, סטאָלער, שמיד און אנד. בעל-מלאכות וועט אויסהאַלטען דעם געזעלן-עקזאַמען, אָדער נישט.

מיר וועלען איצט נישט באַטראַכטען די סבות, וועלכע האָבען באַוואוינן, אז די מלאכה זאָל דאַרפען דורכמאַכען עקזאַמענס. מיר מוזען אָבער זיך יאָ אָפּשטעלען אויף די פאָלגען, וואָס אזא סיסטעם קען האָבען פאַר אונז ד. ה. — נישט נאָר דעם אידישען בעל - מלאכה זעלבסט, נאָך בפירוש דעם גאַנצען יו-דישען כלל.

וועלכע פאָלגען קענען זיין, אויב די אויבענדערמאָנטע ווענדונגען פונם פאַר-אייניגטען קאָמיטעט פאַר די ענינים פון א יודישער מלאכה וועלן פאַרנאַכלעסיגט ווערען! וואָס וועלען זיין די פאָלגען ווען די גאַנצע פראַגע פון פרנסה גריי-טען זיך צו די עקזאַמענס וועט איבער-געלאָזט ווערען פאַר די פאַראינטערעסיר-טע זעלבסט, ד. ה. אז דער אָרימער לערן-יונגעל, אָדער געזעל וועט מוזען טראָגען אויף זיינע פּלייצעס אלע שוועריגקייטען פון פאַך-דערגענצונגס-בילדונג.

די פאָלגען דערפון וועלען זיין די, אַז מיר וועלען ווייטער בלייבן ביי א קליינעם פּראָצענט יודישע בעל-מלאכות וועלכע האָבען רעכט צו לערנען אַנדע-רע, דאָס הייסט — דער גאַנצער יודי-שער דור וואָלט נישט געהאַט ביי וועמען זיך צו לערנען א פאַך. די פאָלגען וואָלטען געווען ווידער די, אַז די אַלע, וואָס לערנען זיך איצט א מלאכה, וואָל-טען קיינמאָל נישט געהאַט די מעגליכ-קייטען צו ווערען זעלבסשטענדיג צו פיהרען א וואַרשטאַט; די פאָלגען וואָלטען געווען די, אז אין דער צוקונפט וואָל-טען מיר געהאַט 80 פּראָצ. בעל-מלאכות אומלעגאַלע.

מיט אַנדערע ווערטער הייסט דאָס, אז עס וואָלט צוזאַמענגעבראָכען געוואָ-רען די אזוי אומגליקליכע סטרוקטור פון דער יודישער באַפעלקערונג.

דאָס איז א פּראָבלעם, וואָס גייט אן זיכער יעדען פון אונז, ווען אפילו ער אליין האָט פּערזענליך ניט קיין אינטערעס פאַר די אלע פראַגען פון צעכן גע-זעץ. געזעלשאַפטלעך אָבער האָבען מיר אַלע אין דעם אן אינטערעס.

דער אויפטיר איז דעריבער קלאָר: די נאָטיצען, די ווענדונגען, די רופען פון פאַראייניגטען קאָמיטעט פאַר די ענינים פון יודישע מלאכה אכטונג צו געבען, אז דער אידישער לערן-איינגעל זאָל באַקומען די נויטיגע פאַך-בילדונג, זענען נוגע דער אידישער געזעלשאַפט.

יעדער איינער פון די אידישע געזעל-שאַפטליכע טוער — צי איז ער א מיט-גליד אין א גמ"ח קאַסע, צי אין קאָאָפּע-ראַטיווער באַנק, צי ער איז א מיטגליד אין קהלה פאַרוואַלטונג אָדער אין וועל-כער ס'איז אַנדערער געזעלשאַפטליכער אינסטיטוציע — קיינער טאָר ניט בלייבן גלייכגילטיג צו דער ברענענדער פראַגע פון איינהאַלטען די מלאכה ביי אידען און יעדער דאַרף מיטהעלפען, אַז די צילען, וואָס דער פאַראייניגטער קאָמי-טעט פאַר אידישער מלאכה האָט זיך געשטעלט, זאָלן דערגרייכט ווערען.

מיר מוזען זאָרגען פאַר דעם, אַז דער אידישער איינגל זאָל באַקומען דאָס פאַך-און אַלגעמיינע אויסבילדונג בכדי ס'זאָלן זיך אויך ביי אונז ניט איבער'חזר'ן אַזעלכע פאַלען ווי אין לובלין, וואו פון 10 געזעלען האָט נאָר איינער באַקומען דעם מייסטער - דיפּלאָם, אָדער ווי אין פּינסק — פון 52 האָבען בעקומען גע-זעלן-דיפּלאָמען נאָר 23 און די גרעסטע טייל זענען, צוליב מאַנגעל אין אַלגע-מיינער בילדונג, דורכגעפאַלען.

מיט אַלע כוחות דאַרפען מיר דאָס אויסמיידען!

דער קאָמיטעט פאַר ענינים פון יודי-שער מלאכה ביי אונז דאַרף ווידער אויפלעבען, זיך אָרגאַניזירען אויף ברייטע געזעלשאַפטליכע יסודות און צוטרע-טען צו דער אַרבייט.

יעצט צו טאָן איז פאַראַן!

ג.

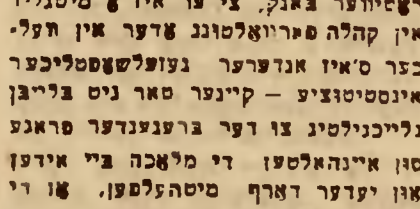

גרויסע בעראטונג פון די היגע יודישע פארטייען מיט'ן דעלעגאט פון „צעקאבע".

אין יאהר 1935 איז דער „צעקאבע" אין ווארשע צוגעטרעטען צו א גרויסע געלד - זאמלונג פון 3 מיליאן זלאטעס. דער פלאן איז געווען, אז א מיליאן זאלען געבען די פוילישע יודען, א מיליאן די אמעריקאנער יודען און א מיליאן איז געווען צו ערווארטען פון „פונדוש פראצי". דער מיליאנען - קאמפיין האט געהאט פאר א צוועק צו העלפען די פויפערזירטע און דעקלאסירטע יודען אין פוילען, שאפענדיג פאר זיי נייע פרנסה-צווייגען אויפ'ן געביעט פון האנדעל און מלאכה, ווי אויך צו דערהאלטען די שוין עקזיסטירענדע, אבער נויטדיגע עקאנאמישע פאזיציעס.

אין דעם מיליאן פון פוילישע יודען איז געווען בעשטימט אויף ראדאם א קאנטינגענט פון 30 טויזענד זל. פאר וועלכע ראדאם וואלט דערנאך בעקומען א דריי - פאכיקע סומע — 90 טויזענד זל. היות ראדאם האט זיך אויסגעצייכענט לאו דוקא און פון 30 טויזענד זל. האט מען דא געזאמעלט בס"ה קוים 5096 זל. פאלט אלזא אויס פאר ראדאם א סכום פון עפעס מעהר ווי 15 טויזענד.

אויף די 15 טויזענד זל. אויף וועלכע ראדאם רעפלעקטירט, זענען געווען פארהאן בעלנים. ס'איז אבער ביז היינט נישט געווען קיין קאנקרעטע פלענער און פראיעקטען, וועלכע זאלען אנווייזען אויף וואס דאס געלד זאל אויסגענוצט ווערען. דער צעקאבע האט פון צייט צו צייט צוגעשיקט צו דער גמ"ח-קאסע פערשידענע טעסטערען פון אנדערע שטעדט, וועלכע זענען אבער געווען פאר ראדאם נישט צוגעפאסט און נישט אקטועל. איז געווען אזוי לאנג שטיל און מ'האט וועגען די 15 טויזענד זל. נישט גערעדט, ביז דער „צעקאבע" האט מודיע געווען, אז ער שיקט אהער מיוחד א דעלעגאט, וועלכער זאל זיך דא אויפ'ן ארט בעקענען מיט דער עקאנאמישער סטרוקטור פון יודישען האנדעל און מלאכה.

אין צוזאמענהאנג דערמיט איז די פאריגע וואך, דאנערשטאג, גערופען געווארען דורך דער גמ"ח-קאסע א פארבעראטונג מיט די פארשטעהער פון די היגע ווירטשאפטליכע ארגאניזאציעס און צעכען, וועלכע זענען אינפארמירט געווארען וועגען קומען פון צעקאבע-דעלעגאט און דעם צוועק פון זיין בעזוך, וואס וועט טראגען דעם כאראקטער פון א קאנפערענץ אויף וועלכער זיי מוזען קומען מיט פערטיגע און צוגלייך בעגרינדעטע פארשלאגען.

זונטאג איז דער דעלעגאט פון צעקאבע, ה' שליאמאוויטש געקומען קיין ראדאם און באלד אין זעלבען טאג איז פארגעקומען א גרעסערע זיצונג אין לאקאל פון עזרה מיט די פארשטעהער פון צעכען, ווירטשאפטליכע אינסטיטוציעס און פאך-פעראיינען.

אויף דער קאנפערענץ זענען געווען פערטרעטען די ה"ה דיאמענט און אדלער אין נאמען פון קאמיטעט און פערוואלטונג פון דער גמ"ח-קאסע; ציקערמאן פון די רעכטע פועלי-ציון; ג. ווייסמאן פון די לינקע פ. צ.; שטיינאוויטש פון בונד; לאקס, וועגנער און פלאצקי פון קליינהענדלער-פערבאנד; מ. רובינשטיין פון די האנדווערקער אויף וויסאלדא 10: איידעלבוים, בערקאוויטש פון האנדווערקער-פערבאנד אויף רוויינסקא 1; הייזענבערג, מאנדעלבוים פון פריזירער-צעך; ד"ר פאסטמאן פון יודישען ראט-טענער-קלאב; ד"ר טאובענפעלד אלס פארזיצענדער פון אויפבויאונג'ס-קאמיטעט, וואס איז געשאפען געווארען זיינער צייט אין שייכות מיט'ן מיליאן-קאמפיין און מגר. פינעס, סעקרעטאר פון זעלבען קאמיטעט.

די זיצונג עפענט פרעזעס דיאמענט וועלכער דאנקט די פארשטעהער פאר זייער צאהלרייכער בעטייליגונג און בעגריסט דעם דעלעגאט פון צעקאבע, ה' שליאמאוויטש. ה' דיאמענט בעט אריינטראגען שריפטליכע פראיעקטען אויף וואס ס'זאל ראציאנעל פערווענדעט ווערען די 15 טויזענד זל.

דער דעלעגאט שליאמאוויטש ערקלערט, אז צעקאבע וויל געבען געלד אויף שאפען נייע פלאצוועקעס פון ארבייט און אויף פערדינסט-מעגליכקייט ביי דער פאראריעמטער יודישער בעפעלקערונג.

פון פריזירער-צעך ווערט דורך די ה"ה הייזענבערג און מאנדעלבוים אריינגעטראגען א פארשלאג, אז מ'זאל העלפען די יודישע פריזירער קויפען טעכנישע מכשירים, ווי מאשינען אויף אנדולאציע וכדומה, וועלכע וואלט זיי געהאלפען אין א גרויסע מאס צו קענען ווייטער עקזיסטירען.

דער פרעזעס פון די האנדווערקער אויף וויסאלדא 10. ה' מ. רובינשטיין רעדט ארום די קריטישע לאגע פון די יודישע שניידערס, ווייזט אן אויפ'ן באיקאט, און ערקלערט, אז ס'זענען דא ביז 260 שניידערס פון וועלכע דער גרעסערער טייל לעבט איבער א שווערע צייט. די צאהל פון די נישט-יודישע שניידערס וואקסט, זי האט זיך פערגרעסערט פון 3 ביז 40 און דאגעגען די יודישע שניידער-ווארשטאטען וועגעטירען און שטעהען אב פון די כחות. ס'וואלט געווען געווינשען צו גרינדען א שניידער-קאאפעראטיוו מיט דער הילף פון צעקאבע. ה' רובינשטיין שטעלט זיך אויך אן אויף דער שווערע לאגע פון די 100 יודישע דראזשקאזשעס, וועלכע ליידען שטארק פון באיקאט און פון די בעקאנטע „בלעכלעך" און ער בעט, אז מ'זאל זיי קומען צו-הילף, אין פאל ווען זיי נויטיגען זיך אין געלד ביים איינקויפען פערד און אנדערע אזעלכע אויסגאבען.

ה' שליאמאוויטש ענטפערט, וואס אנבעלאנגט דעם שניידער - קאאפעראטיוו, אז ס'איז א שווערע הלכה, ווייל ביים גרינדען קאאפעראטיווען מוז מען זיין זעהר פארזיכטיג.

דער פארשטעהער פון קליינהענדלער-פערבאנד ה' פלאצקי האט געשילדערט דעם טרויעריגען מצב פון די יודישע קליינהענדלער אין ספעציעל פון יודישען סטראגאן. ער שלאגט פאר צו גרינדען א „ספולדזיעלניע" פאר יודישע סטראגאניאזשעס, אויף וואס ס'זאל העלפען דער צעקאבע.

ה' צוקערמאן, דער פארשטעהער פון די פועלי-ציון (רעכטע) האט א פראיעקט צו שאפען א פירמע וועלכע זאל קענען געבען בעשעפטיגונג א 100 יודישע יונגע ארבייטסלאזע און וועלכע וואלטען זיך געקענט אויסבילדען אלס פראדוקטיווער דארפישער עלעמענט. ה' שליאמאוויטש האט זיך בעציהען צו דעם דאזיגען פראיעקט גאנץ פאזיטיוו, ווייל פאר'ן צעקאבע איז נישט בלויז וויכטיג דער צייטווייליגער עפעקט, נאר אויך דער פאקט, אז מענשען וואלטען אויף אזא אופן בעקומען געוויסע קוואליפיקאציעס.

דער פארשטעהער פון האנדווערקער-פערבאנד אויף רוויינסקא 1 ה' שמואל איידעלבוים, ווייזט אן, אז אויף די ג - ביטען פון שלאסעריי, סטאלעריי, מעטאלורגיע, איז דא א ברייט פעלד אויפצוטוהן פאר'ן יודישען בעל מלאכה. די דאזיגע דריי פאכען האבען פארצושטעלען קאנקרעטע פארשלאגען ווי אזוי זיי אויסצובויעטערן און צו ציהען די ארבייטסלאזע יודישע יוגענד, וועלכער זאל אזוי ארום קענען פערדינען אויף חיונה און גלייכצייטיג ווערען א פראדוקטיווער עלעמענט.

דער פארשטעהער פון בונד ה' שטיינאוויטש רעדט ברייט ארום די לאגע פון די יודישע שוסטער - כאלופניקעס. ראדאם איז אן אנגעזעהענער צענטער פון דער לעדער-אינדוסטריע און צוליב דעם זענען דא אויך פערשפרייט די פאכען פון שוסטעריי און קאמאשענמאכעריי, אויף וועלכע ס'זענען אנגעוויזען טויזענדער נפשות. ה' שטיינאוויטש האלט, אז דא וואלט דער צעקאבע געקענט העלפען די יודישע כאלופניקעס פון די ביידע בראנזשעס אויפן וועג פון קאאפעראציע.

ד"ר פאסטמאן שלאגט פאר צו גרינדען א ספולדזיעלניע פון אידישע מוירער שמידען און טעשלערס.

צוזאמען אלזא זענען איינגעלאפען 6 שריפטליכע פראיעקטען. פרעזעס דיאמענט האט ערקלערט, אז די אלע פראיעקטען וועלען דורכן צעקאבע גוט אדורכשטודירט ווערען, צי זיי זענען רעאל און אויספיהרבאר. אין פאל ווען אלע אדער א טייל פון זיי וועלן אקצעפטירט ווערען, וועלען די, וואס וועלען בעקומען אויף דעם צוועק הלואות, מוזען געבען גאראנציעס אין דער פארם פון געהעריגע זשירעס, ווייל די גמ"ח קאסע, איז אויך פארן געלד פעראנטווארטליך פארן צעקאבע.

אין זיין ערקלערונג האט דער דעלעגאט ה' שליאמאוויטש, אנגעוויזען, אז אינם פראגראם פון אויפבוי-ארבייט פאר די יודישע מאסען, געפינט זיך אויך א וויכטיגער פונקט און דאס איז, אז יודישע פאבריקאנטען זאלען ארויסגעבען ארבייט יודישע בעלי - מלאכה אויפ'ן סיסטעם פון כאלופניקעס. דאס זעהט מען שוין אין אנדערע שטעדט, פון וועלכע אייך די ראדאמער יודישע פאבריקאנטען דארפען זיך ארויסנעמען א ביישפיעל.

חוץ די שריפטליכע פלענער און פארשלאגען, וואס ה' שליאמאוויטש האט בעקומען אויף דער זיצונג, האט ער אין זעלבען אווענד און צומארגענס מאנטאג פערזענליך בעזוכט דעם קליינהענדלער-פערבאנד, דעם האנדווערקער-קלוב אויף וויסאלד 10 און דעם האנדווערקער-פערבאנד אויף רוויינסקא 1 וואו ער האט קאנפערירט מיט די פארשטעהער פון יודישען קליינהאנדעל און פון פערשידענע צעכען.

ה' שליאמאוויטש האט זיך בעזונדערס אינטערעסירט מיט די פראיעקטען פון יודישען מעטאל-צעך און פון טעשלער-צעך.

פון דער סדרה – כי תשא

פון פ. בושאצקי

ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים...

אין א געוויסער שטאדט איז אויפגענומען געווארען א נייער רב. אין דער זעלבער צייט איז געקומען אין יענע שטאדט צו גאסט א גרויסער גאון, וועלכער איז געווען א געבוירענער פון דער שטאדט סאקס. ווען די די ביידע רבנים האבען זיך געטראפען און האבען פערבראכט אין תורה, רופט זיך אן דער שטאדט-רב צום גאסט:

— עס איז מיר א חידוש, וואס די שטאדט האט אייך נישט אויפגענומען פאר א היגען רב, איהר זענט דאך היגע געבוירען?

— ווען משה רבינו האט זיך פארזאמט מיט א טאג לענגער אויפ'ן בארג סיני—האט איהם דער גאון גלייך געענטפערט – האבען יודען גלייך געכאפט און געמאכט א גאלדענעם קאלב פאר א גאט. איז דאך קשה: וואס האבען זיי געדארפט דעם קאלב, האבען זיי דאך געקענט ליבערשט אהרן'ען מאכען פאר א גאט? דער תירוץ איז: אזוי איז שוין די פסיכאלאגיע פון יודען: בעסער א פרעמדען קאלב, איידער א היימישען מענש!...

קח לך סמים נטף שחלת וחלבנה...

די גמרא אין ברכות נ"ה זאגט: כל זמן שבית המקדש היה קים, מזבח מכפר על בני ישראל, ועכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו — ווען דער ביהמ"ק איז געשטאנען האט דער מזבח מיט זיינע קרבנות אויף יודען מגין געווען. היינט דארף דעם יודענס טיש, דאס וואס ער גיט פון זיין טיש ארימע צו עסען, דאס איז אויפ'ן יודען מגין. — דער ווילנער גאון זאגט א רמז צו דעם נעמליך אין די קטורת איז געווען עלף מינים. אין פסוק רעכענט ער נאר אויס פיר פון זיי: שחלת, לבונה, חלבנה, נטף – וואס זייער ראשי תיבות איז „שלחן"..

..אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..

מתנה לבר-מצוה

אוצר שירי ציון

מאת משוררי ישראל מימי-הבינים עד דורנו, בצירוף תוי-זמרה ותמונות המשוררים.

אנתולוגיה מלאה (חדשה).

באנתולוגיה זו נכנסו הרבה שירים שאינם נמצאים בשום קובץ של שירי-ציון.

2 ספרים יותר מ-500 עמ'

תבנית אלבום, נדפס בהדור רב. מחירם של שני הספרים, מכורכים יחד בכריכת-בד הדורה

5 זהובים.

Księg. „MERKAZ", W-wa I, Długa 59. P. K. O. 16.659

דער רב און זיינע צוויי טעכטער

6

דריי טעג און דריי נעכט האט מען גע־האלטען דעם רב אין דער געהיים־פאליציי; ערשט אויפ'ן פערטען טאג האט מען איהם געזאגט וואס מען האט צו איהם און וואס זיין שטראף וועט זיין.

אין די דריי טעג און דריי נעכט האט מען קיינעם נישט צוגעלאזען צו איהם, און קיינער פון דער געהיים פאליציי גופא איז צו איהם נישט צוגעקומען.

גלייך ווי ער האט זיך געמעלדעט פריי־טאג פארנאכט, אז ער איז דער ראבינער און, אז ער איז דא לויט דעם בעפעהל, וואס מען האט פאר איהם איבערגעלאזען אין זיין היים, האט מען איהם אנגעוויזען אויף א צימער וואו ער זאל אריינגעהן און ווארטען ביז מען וועט אריינשיקען צו איהם א בעאמטען; און אזוי איז ער דארטען אפגעזעסען דריי טעג און דריי נעכט.

אליין געזעסען, און אהן וועלכע אהנונג וואס מען האט צו איהם און וואס איהם ערווארטעט.

אין די ערשטע שטונדען איז ער געווען אומרוהיג, און יעדע ווײלע פרובירט עפע־נען די טיהר צו זעהן אויב אימיצער קומט צו איהם. אבער די טהיר איז געווען אפ־געשלאסען, און קיינער איז נישט געקומען.

שפעטער האט ער גענומען קלאפען אין טהיר, און געשריגען, אז מען זאל איהם ארויסלאזען צוליב די אין יענע בעדער־פענישען, וואס א מענשליכער גוף מוז האבען; האט מען די טהיר געעפענט, און א שטורעם־טרופערישער וועכטער האט איהם שטומערהייט געפיהרט צו דעם און יענעם ארט, און באלד איהם צוריקגע־בראכט אין זעלבען צימער אריין.

א גרויסער פוסטער צימער מיט הויכע אלטע ווענט, איינער פון די צימערען, וואו אמאהל, בעת די געביידע איז געווען א שפיטאל, זענען ביי די ווענט געשטא־נען רייהען בעטלעך פאר קראנקע.

איצט איז דארטען געשטאנען בלויז איין שטוהל, אן אלטע צובראכענע שטוהל, וואס דערויף איז דער רב אפגעזעסען דריי טעג און דריי נעכט.

דורך די טעג האט מען איהם געבראכט שפייז; האט איינער פון די וועכטער אפ־געשלאסען די טהיר, און שטומערהייט אהין אריינגערוקט א קליין קעסעלע גע־קעכץ, און באלד ווידער פערשלאסען די טיהר.

דער רב האט צום שפייז זיך נישט צו־גערירט. ער האט אפגעלעבט די דריי טעג און די דריי נעכט מיט א טרונק וואסער פון צייט צו צייט, און דאס פלעגט ער אזוי ווי אויסבעטלען, ווען מען פלעגט איהם פאר א ווײלע ארויסנעהמען פון צימער.

די קורצע ווײלעס וואס מען פלעגט איהם ארויסנעהמען פון צימער, זענען גע־ווען פערבונדען מיט גאר א בעזונדערער פיינליכקייט. אין די לאנגע קארידארען זענען געשטאנען שטורעם־טרופערס אין זייערע קאסטיומען פון ברוינע העמדער מיט האקען־קרייצען, און מיט לעדערנע פאסען אויף זיך, און מיט רעוואלווערען אויף די היפטען, און זיי פלעגען אפלאכען פון איהם, דעם געפאנגענעם רב.

די פרוי זיינע האט דורך די דריי טעג ענדליך זיך צוגעשלאגען צו א בעאמטען פון געהיים־פאליציי, אבער אלץ, וואס דער בעאמטער האט איהר געזאגט וועגען איהר מאן, איז בעשטאנען פון אן ערקלע־רונג אין געצעהלטע ווערטער, אז דער מאן איהרער, דער ראבינער איז מיט גאר־נישט בעאומרוהיגט, און אז אין גיכען וועט מען זיי צוזאמענפיהרען.

דערביי איז געווען אן אנזאג צו איהר, אז זי דארף צו קיינעם וועגען דעם נישט רעדען, אפילו נישט צו קרובים, און אוודאי נישט צו וויסען פ'ן דעם רב'ס געמיינדע, וואריס זאל גאר ווערען דער־פון עפענטליך געדעדט, וועט איהם זיין ערגער.

וואס מיט זייער טאכטער עלא'ן איז, האט זי שוין אויך געוואוסט, אז זי איז אין די הענט ביי אן אנדער סארט פאלי־ציי, וועלכע האט צו זאגען איבער א גע־פענגעניש פאר פערברעכערישע פרויען.

זי איז דארטען געווען די מוטער, אבער צוגעלאזען צו דער טאכטער האט מען זי באלד נישט, פונקט אזוי ווי מען האט זי נישט צוגעלאזען צום מאן.

פאר דער טאכטער האט זי אין יענע דריי טעג אויסגעפועל'ט אן ערלויבניש אויפצונעמען פון איהר, דער מוטער, פעקלעך שפייז. אז זי זאל דאס זעלבע קענען טון פארן מאן, האט זי קיין ער־לויבניש נישט בעקומען.

אויפן פערטען טאג איז דער רב גע־נומען געווארען צו א פארהער. און פארגעקומען איז דער פארהער אין דעם זעלבען צימער, וואו ער איז אפגעזעסען די דריי טעג און דריי נעכט.

אהן צערעמאניעס, אהן א וועלכע־אנשטעל, אז מען דארף פון איהם דער־געהן עפעס וויכטיגעס, זענען אין צימער אריינגעקומען צוויי בעאמטע, איינער — מיט א פאפיר אין האנט עס פארצולייענען פארן רב, און דער צווייטער — מיט א געהיים־פאליציישען רעקארד־בוך צו פארשרייבען וואס עס וועט פאס־סירען.

וואס עס קען פאסירען, האבען די צוויי בעאמטע גוט געוואוסט. זיי זענען געקומען פערטיגע, נישט וואס צו פרעגן און אויסצוגעפונען, נאר מעלדען און באפעלען.

אנרופען דאס „פארהער" איז געווען דורכאויס פאלש.

אפגעשוואכט פון הונגער, און צוטא־טערט פון די דריי טעג און דריי נעכט זיך ארומוואלגערענדיג אין דעם גרעסטען פוסטען צימער, נישט וויסענדיג פער־וואס מ'האלט איהם דארטען און נישט וויסענדיג צו וואס מען צילט דערמיט וואס עס קען נאך זיין, און אהן א וועלכער אהנונג וואס מיט זיין פאמיליע קומט פאר, איז דער רב געווען אן איינ־געבראכענער. א חורבן פון א מענשליך געשטאלט, און ער האט אויפגענומען די די צוויי באאמטע מיט א קרענקליכער גלייכגילטיגקייט.

דער באאמטער מיטן פאפיר אין האנט האט יעדע ווײלע אריינגעקוקט אין פא־פיר און יעדע ווײלע אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט צום רב און גערעדט צו איהם:

— ס'איז אן אונגעטרייטשאפט פון איהם דעם ראבינער, אן אונגעטרייטשאפט צום לאנד, צום „דריטען רייך" דאס, וואס ער האט געזאגט ביי א פערזאמלונג פון יודען. ער, דער ראבינער, האט גע־רעדט שלעכטס אויפן „דריטען רייך", און אויף דעם פיהרער פון „דריטען רייך". וועלכער איז דער „גרויסער", דער ער־

א יוד. טראגעדיע פון נאצי־דייטשלאנד

פון ה. לאנג

האבענער, דער געטליכער רעטער פון דעם דייטשען פאלק אנטקעגען א וועלט מיט בייזע שונאים" ער, דער ראבינער, האט זיך אויסגעדריקט, אז די יודען פון „דריטען רייך" דארפען נישט זיין פעראומערט, מעגען זיין געטרייסט, ווא־רים אייביג וועט דער גלות נישט אנ־האלטען. יודען, האט ער געזאגט, דער ראבינער, זענען שוין איבערגעקומען א סך גלות'ן, וועלען זיי איבערקומען אויך דעם איצטיגען גלות. אזוי האט ער דאך געזאגט, דער ראבינער, האט ער עס געזאגט, צי נישט געזאגט?..

דער רב האט געשוויגען, האט אנגע־קוקט די צוויי באאמטע אנטקעגען אים אין זייערע ברוינע העמדער מיט א האַ־קען־קרייצען און מיט לעדערנע פאַ־סען און מיט רעוואלווערען, און ער האט קיין איין ווארט נישט ארויסגעזאגט.

— יא, דאס, וואס די קלאגע זאגט וועגען איהם, דעם ראבינער, איז דאך נישט קיין אויסגעטראכטע זאך, האט דער זעלבער באאמטער ווייטער גערעדט. ער, דער ראבינער, האט טאקע געזאגט דאס, וואס די קלאגע אנטהאלט און וואס באַ־דייטעט עס — „יודען וועלען איבערלע־בען דעם גלות"! איז דאס נישט א קליה אויפן „דריטען רייך". דאס מיינט דאך, אז דער „דריטער רייך" וועט פאלן די שונאים פון דייטשען פאלק פון דער גאנצער אריער־ראסע, וועלען זיגען, און אזוי רעדען איז פערראט..

און דער באאמטער האט עס ווירער־האלט:

— קיין אנדער זאך נישט, נאר פערראט

און באלד האט דער זעלבער בעאמ־טער געזאגט צום רב, אז ער וועט דער־פון אונטער חתמ'נען זיין נאמען אויף א שטעלע אין דעם רעקארד־בוך, וואס דער צווייטער בעאמטער האלט אין זיינע הענט. דער צווייטער בעאמטער וועט אויפשרייבען בלויז עטליכע שורות, און ער, דער ראבינער, וועט אונטערשטעלען אונטער זיי זיין נאמען.

דער צווייטער בעאמטער האט אויפ־געשריבען די שורות. זיי האבען געלוי־טעט, אז דער ראבינער איז זיך מודה אין דער קלאגע, און, אז ער נעהמט אן מיט געהארכזאמקייט די געפרעגטע שטראף, וואס מען טיילט איהם איין — ער זאל זאפארט פערלאזען דאס לאנד...

— אזא שטראף איז דאך זעהר א מילדע, האט דער בעאמטער אויך געזאגט דעם רב, אז ער קריגט די מילדע שטראף דערפאר, ווייל ער איז נישט קיין בירגער פון „דריטען רייך", ער איז עס קיינמאהל נישט געווען.

דער רב האט טאקע אפגעלעבט אין דייטשלאנד א סך יאהרען, אויך געהיי־ראט אין דייטשלאנד און אין דייטשלאנד זענען געבוירען געווארען זיינע צוויי קינדער, די צוויי טעכטער, עלא און פרידא; ער איז אבער קיין דייטשער בירגער נישט געווען.

ער איז א געבוירענער פון פראג און אין די בחור־יאהרען האט ער גע־לערענט אין ישיבת פון אונגארען, און פון דארטען איז ער געפאהרען שטודירען אין דייטשלאנד, און אין דייטשלאנד האט ער געהייראט א טאכטער פון א באלעבאטישע משפחה, און דורך דער משפחה איז ער באלד נאך דער הייראט געווארען רב פון א קהלה אין דייטש־לאנד.

אין לויף פון די יאהרען איז ער גע־ווען רב אין עטליכע קהלות פון דייטש־לאנד. פאליציי־שטערונגען, צוליב זיין נישט־בירגערשאפט האט ער קיינמאל נישט געהאט.

נו, חיבאלד ער איז נישט קיין ביר־גער, איז אלץ, וואס די איצטיגע דייטש־לאנד קען איהם טון פאר זיין „אונגעט־רייטשאפט", איז איהם ארויסשיקען פון דייטשלאנד.

צובראכען ווי ער איז געווען, דער רב, פון די דריי טעג און די דריי נעכט אין די שאטענס פון גרויסען פוס־טען צימער, האט ער גוט בעגריפען, וואס עס קומט פאר ארום איהם. ער האט זיך אנגענומען מיט כוח צו זאגען עפעס־וואס די צוויי באאמטע, ער האט זיי א פרעג געטון:

— איז שוין דאס א פארפאלענער זאך? מוז איך טאקע פערלאזען דאס לאנד?

דער ענטפער איז געווען קורץ און הארט:

— יא!

האט דער רב דאריף בלויז באַ־מערקט:

— קיין ליגען וועל איך נישט זאגען. דאס וואס מען שרייבט מיר צו, אז איך האב גערעדט וועגען א גלות פאר יודען אין דייטשלאנד און וועגען איבערלעבען דעם גלות, האב איך עס טאקע געזאגט, איך קען וועגען דעם מאכען געוויסע ערקלערונגען, אבער דאס איז דאך שוין נישט נויטיג, לויט ווי איך זעה, אז אלץ איז שוין ביי אייך פארטיג אנטקעגען מיר. וועל איך חתמ'ענען, אז איך נעהם אן די שטראף צו פערלאזען דאס לאנד, אבער נישט, אז איך בין א פעררעטער און נישט, אז איך האלט די שטראף פאר א גערעכטע...

די באאמטע האבען געקוקט אויף אים, ווי זיי טאלטען געהערט די פער־לוירענע.

דעמזעלבען טאג האט מען אים אנגע־זאגט, דעם ראבינער, אז ער וועט נישט דארפען חתמ'ענען וועגען זיך אלס א פעררעטער און, אז די שטראף צו פער־לאזען דאס לאנד איז א גערעכטע. און דערמיט האט מען איהם אנגעזאגט, אז ער מוז אין גיכען טאקע זיך פארנעמען צו א גרעניץ אויף ארויסצופאהרען פון לאנד, און, אז קיינער טאר דערפון נישט וויסען. און ברי צו זיין זיכער אין דעם, האט מען איבו אויך אנגעזאגט, וועט די געהיים־פאליציי איהם פיהרען צו דער גרעניץ, באגלייטען אים אויף דער באהן. ס'הייסט מען וועט איהם פיהרען ווי אן ארעסטאנט.

און געזאגט האט מען איהם נאך א זאך — אז מען וועט איהם ערלויבען צו זעהן זיין פרוי אויף עטליכע מינוט, כדי ער זאל איהר פארזאגען, אז קיי־נער טאר נישט וויסען, נישט ווער אין שטאט און נישט ווער אנדערשוואו, אז ער איז אוועק פון לאנד און פארוואס ער איז אוועק.

— וואו וועט ער זעהן זיין פרוי? וועט מען זי ברענגען דא, וואו ער איז איצט?

— ניין, ביי דער גרעניץ.

— פריהער נישט?

— ניין!

— פארוואס נישט דא?

— דער באפעהל איז ביי דער גרעניץ.

דאס איינציגע וואס מען וועט איהם נאך ערלויבען דא אין דער געהיים־פא־ליציי, איז אויפצונעהמען שפייז, וואס זיין פרוי קען אים ברענגען.

— שיקט מען אויך איר ארויס פון לאנד?

(פארזעצונג קומט)

געשאסען צו דער שענער ציגיינעריז אויס „נויט = פערטיידיגונג".

אין א ציגיינערישען לאגער, נישט ווייט פון דארף פאמיסלוב, איז ארעסטירט געווארען דער ציגיינער אנטאני מארקאווסקי פאר גנב'ענען פערד. ביים אוועקפיהרען איהם מיט די פערד אויפ'ן פאליציי-פאסטערונעק, האט דער ארעסטירטער זיך געווענדעט צו דער מוטער נאך א פאר גראשען אויפ'ן וועג. ווען די מוטער האט געוואלט זיין בקשה ערפילען, האבען די פאליציאנטען זיך א קעגענגעשטעלט. די ציגיינערינס אנגא און סעאפיליא, די מוטער און די שוועסטער פון ארעסטירטען, האבען נישט אויפגעהערט צו בעטען די פאליציאנטען, וועלכע האבען אבגעגעבען צוויי רעוואלווער-שאסען צו די פרויען. די קוילען האבען צום גליק נישט געטראפען.

אין דארף פאמיסלוב האט די יונגע און שענע 15-יעהריגע סעאפיליא זיך דערנעהנטערט צום פערצוימטען פלאץ, וואו עס האט זיך געפינען דער ארעסטירטער צוזאמען מיט די פערד. אויפ'ן וועג איז דאן ארויסגעלאפען דער וויויאדאווצע מיעסשישעווסקי, וועלכער האט אהן ווארנונגען נעגעבען דריי שאסען צום ארימען מיידעל, וועלכע איז געווארען פערוואונדעט און אין א שווערען צושטאנד האט מען די איבערגעפיהרט אין פוילישען שפיטאל קיין ראדאם, וואו מ'האט זי אבגעראטעוועט.

אין היגען קרייז-געריכט, וואו דער פראצעס איז די טעג פארגעקומען, האט דער „וויויאדאווצע" זיך פערענטפערט אז ער האט געשאסען אויס נויט-פערטיידיגונג, ווייל ער איז געווארען אטאקירט דורך דער ציגאנקע.

די עדות האבען אבער אנדערש געזאגט און ס'איז בעוויזען געווארען זיין פולשטענדיקע שולד. דאס געריכט האט איהם פער'משפט אויף דריי יאהר תפיסה.

אין די מאטיוען פון אורטייל האט דאס געריכט איינגעפינען, אז ס'איז אבסאלוט נישט געווען קיין שום סיבה צו אזא אכזריות'דיקע האנדלונג בנוגע דעם יונגען ציגיינער-מיידעל, וועמענס שולד ס'איז בלויז געווען, וואס זי האט זיך געזארגט וועגען גורל פון איהר ארעסטירטען ברודער.

צו זינגען און צו זאגען.

ראדאם האט היינט צו זינגען און צו זאגען.

די חזנים-פראבען קומען ווייטער פאר דעססאהל אבער ביים אקאמפאניאמענט פון ענטקעגענזעצטע לאגערן.

יזי בעוואוסט זענען געווען מיינונג'ס-פערשיידענהייטען ארום דער פראגע צי זאל מען פארזעצען דעם חזנים-קאנקורס אדער נישט? געזיגט האט דער שטאנדפונקט פון נישט איבעררייסען דעם קאנקורס, נאר געבען די מעגליכקייט די איבריגע חזנים, באקאנטע נעמען אין דער חזניש'ער וועלט, צו לאזען הערען די קונסט פון זייער קול-נגינה ביים עמוד פון דער ראדאמער שוהל.

א געוויסער צד, איינגעפליך א גרופע בעלי-בתים, האבען זיך אנגענומען די לעגענדען און ארויס אין „ראדאמער קעלצער לעבען" פון פאריגע וואך מיט א מאמר אויף וואס ווארט נאך ראדאם?"

און וואס שרייבט דארט די גרופע בעלי-בתים? נישט מעהר און נישט ווייניגער נאר שטעלען אוועק דעם חזן ראנטאל „אזיף איין פאזיציע מיט קוסעוויצקי.

הערען „בעלי-בתים גרופע" צי האט איהר ווירקליך פערלוירען יעדע מאס מיט אייער „פערגלייכענישן?" אפילו חזן ראנטאל נאכ'ן איבערלייענען אייער „רעצענזיע" וועט אליין מודה זיין, אז איהר האט אביסעל איבערגעכאפט די מאס.

אפילו די רעקאמענדאציע-בריף פון ר' חיים עוזר גראדזענסקי און דעפוטאט רובינשטיין בעציהען זיך נאר אויף דעם צי חזן ראנטאל איז אנ'ארענטליכער מענש אנ'איירעלער. אבער נישט, צי ער איז א קוסעוויצקי, אדער נישט!

פיקאנט און ביז גאר כאראקטעריסטיש איז דער לעצטער זאץ מיט וועלכע די בעלי-בתים גרופע וויל שיסען אין ציעל-ברעט. דאס איז די געלד פראגע; (די וויכטיגסטע?) אז חזן ראנטאל פערלאנגט נישט קיין 500 נאר 300 זל. און אפשר נאך ווייניגער, ממש בחנם. בקיצור אנ'אמתע מציאה פאר ראדאם.

ווילט זיך סאקע וויסען קלאר, וואס מיינט מען מיט'ן אויסדריק אמת'ע מציאה צי וואס ראדאם וועט בעגליקט מיט א „קוסעוויצקי" צי דאס וואס מען וועט אויסקומען מיט א ביליגע פרייז? וועלכער ארגומענט דאמינירט דא?

הנם מיר זענען נישט אין פרינציפ געגען ראנטאל'ן, אבער רבותי וואס יאגט איהר אייך אזוי, וואס איז די איילעניש? און מיט די פריהערדיגע חזנים זענט איהר נישט גרייט געווען צו פערטראקטירען? האט איהר נישט פול'טוב געוואונשען? אויב איהר זענט אזעלכע בקיאים אין חזנות, פערגעסט'זשע נישט אין „אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו", נאר דרינגט אריין אין זיין איגענטליכען מוזיקאלישען תוך און נישט די אויבערפלעכליכע, ווייל צוליב א פאלסעט, וועלכער זאגט נארנישט, א קידוש אדער א חדש ימינו זענט איהר גרייט געווען צו שליסען א שידוך מיט די פריערדיגע חזנים. מה בינו וביניהם?

אויך די געלד-פראגע קען דא קיינעם נישט איבערצייגען, ווייל „אין קהל עני" ראדאם איז נישט חלאנאוו, אדער סדוסיוואל און וועט ראדאם האבען דעם געהעריגען חזן, וועלען זיך די פינאנסען פון דער שוהל בטילע סארבעסערען, דאס איז צו זעהען פון דער פראאינטערעסירונג פון אנגעזעהענע ראדאמער מענשען וועלכע זענען ביז איצט געווען אבסטינענט.

אלס טועל יוצא פון אט דער קריג'ס-שטימונג וואס האט זיך געשאפען איז פאריגען שבת אין שוהל געווען אזא טומעל און געפילדער, א היסטעריש אויפען הויכען קול, א מין צו לוכעיס-שפיעל, דאס וער פשעמישלער חזן ראזענבערג האט געוואלט פערציכטען אויף זיינע רעכט און אוועקגעהן פון עמוד צוליב דער „פיינער" אויפנאמע... אגב איז כדאי צוצוגעבען דאס פון די זעלבע „גרופע" וואס האט מעהר נישט געוואלט קיין קאנקורס, זענען געווען אזעלכע וואס זענען געווען ענטציקט.

ס'וואלט די הכנסה צייט געווען, אז דער עולם זאל זיך אויפפיהרען קארעקטער און מיט דרך ארץ, אפילו אין שוהל. איבערהויפט דארפען די גבאים מאכען אביסעל ארדנונג אויף דעם געביט

משה רינגערמאכער.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

ווידער = ערעפענונג פון דער האנדווערקער= ביבליאטעק א. נ. פון „שלום עליכם".

קאמוניקאט

א דאנק די באמיהונגען פון דער קולטור-קאמיסיע ביים יודישען האנדווערקער-פערבאנד איז געלונגען צו באנייען די טעטיגקייט פון דער ביבליאטעק, וועלכע איז שוין א לענגערע צייט געשלאסען. א חוץ די ענערגישע שריט מצד דער קולטור-קאמיסיע, האט נישט געקענט קלענערע מאס מיטגעהאלפען די סובסידיע פון פרעז. ה' מ. דען אין דער הויך פון 200 גילדען, וועלכע האט דערמעגליכט דעם ערשטען איינקויף פון א גרעסערע צאל נייע אויסגאבען, וועלכע זענען די לעצטע יאהרען ערשינען.

די קולטור-קאמיסיע איז מודיע, אז זונטאג דעם 20 קומט פאר די ווידער-ערעפענונג פון דער ביבליאטעק, וועלכע וועט זיין טעטיג יעדען זונטאג, דינסטאג און דאנערשטאג פון 7^{30} ביז 9^{30} אוונט. מיטגלידער פון האנדווערקער-פערבאנד בעקומען א הנחה.

די קולטור-קאמיסיע דריקט אויס א דאנק דעם פרעז. ה' דען, וואס האט ארויסגעוויזען פיל אינטערעס פאר דער קולטור-אינסטיטוציע ביים האנדווערקער פערבאנד, די קולטור קאמיסיע דריקט אויס א דאנק פאר רעד. הערץ פאר זיין פערשטענדניש לטובת דער ביבליאטעק

באזונדערס קומט אנערקענונג די פריינט פון יודישען בוך, די ה"ה מילשטיין און מעקלער פאר זייער מיהפולער ארבעט, און פאר זייער געשאנק פון 30 בענדער לטובת דער ביבליאטעק.

עס איז צו האפען, אז דער בריטער יודישער לייענער-עולם וועט מאכענווייז זיך פארשרייבען אלס מיטגלידער פון דער ביבליאטעק, וועלכע האט היינט בו טאג אלע נייעסטע אויסגאבען פון יודישען בוך, אנהויבענדיג פון פראזע, פאעזיע, דראמאטישע און וויסענשאפטליכע ווערק. סיי ארגינעלע, סיי איבערזעצונגען.

יודישע לייענער, ווערט א מיטגליד פון דער „שלום עליכם - ביבליאטעק" ביים יודישען האנדווערקער - פערבאנד רווינפקע 1

א. ד. זרמי.

בילדער = אויסשטעלונג פון ראזאליא גארפינקעל.

ענדליך! ענדליך דערווארט זיך אויף דער פון לאנג שוין אויסגעקוקטער בילדער-אויסשטעלונג פון ראזאליע גארפינקעל

אין מען קען דרייסט זאגען: עס האט געלוינט!

וואס מער ליבע ווארעמקייט עס נעמט ארום ווען מיר קוקען זיך איין אין אירע בילדער. מען ווערט איבערראשט-ראַן אין א אטמאספערע פון ליכטיקע ווארימע פארבען. אט ליגט אינדרויסען א טיפער שניי און דא, מען טרעט נאר די שוועל איבער פון דער אויסשטעלונג ניט א קיצל אין נאז דער דופט פון ווייסע און רויטע רויזען, וואס קוקן פון דער וואנט ארא... אין פלוי, אונגלויבליך: אינדרויסען טיפער שניי און דא — דער דופט פון זומער-בלומען. און דאך... פילט מען נישט דעם קאנטראסט-איבערגאנג ווייל.. עלץ איז אזוי פשוט און עכט, אז מיר לעבן זיך גלייך איין אין דער נייער אטמאספער.

שטאמענדיג אליין פון א קינסטלער-משפחה, האט ראזאליע גארפינקעל ארייגעזאפט אין זיך די שפראך פון פארבען, וואס האט געליגט דעם היתם אויף דער קינסטלערין.

די הויפט-טעמע אירע זענען בלומען. דערפאר טאקע טרעפט איר אויף דער אויסשטעלונג: רויזן, נארציון, אסטרעס, ליליען, כריזאנטעמען, נאגיטעקעס, יאשמינען, יאקובינקעס, פיתאניעס, טולי-פאנען, פלאקסן, געארגינען, דאליען, גלאריען, מאי-גלעקלעך. נעגעלעך און וועלכע נישט? און אט די אלע בלומען-זענען געמאלן אזוי עכט, אז איר דערפילט אפילו דעם דופט פון יעדער בלום באזונדער.

נישט ערגער זענען אירע פייזאזשן פון קוזמיר. לאמיר, למשל, נעמען דעם קוזמירער [illegible]. וויפיל גבורקייט און אכתריק לעבן עס שטעקט דערין.

אדער. „דזכעלעף": (בילד נומער 41) נישט איינמאהל איז אונז שוין אויסגעקומען צו זעהן די דאזיגע דזכעלעך געמאלן, אבער אזוי אמתריק ווי מיר זעען זיי ביי ראזאליע גארפינקעל, האבן מיר ביז איצט נישט געזעהן. סיידן — אין קוזמיר גופא.

צו גאר: „דאס הייזעלע פונם אלטן רבין", (נומ. 43) די קינסטלערין ווייזט אונז נאר אן אלט איינגעהויקערט הייזעלע און נישט מער. און דאך... שטעלן מיר זיך פאר דעם אויסזעהן פונם אלטן רבין.

א גרויסע בעשטייער זענען אויך אירע „שטילע לעבענס", ווי: „מיין טישל", „פיש", „ביים נאפט לעמפל", „פריסטיק" א. ז. וו.

ביי ראזאליע גארפינקעל דאמינירט די גרינע פארב. און הגם דער גרינער פלעק געהערט צום קאלטן טאן, זענען אירע בילדער גאנץ [illegible] און ווארעם ווייל... נוי יא — פעלר, וואלר און בלומען!

ראזאליע גארפינקעל איז א רייפע קינסטלערין מיט אן אינערליך געפיל פאר פארב און פיינעם חוש פאר ליכט-ווירקונגען אזוי, אז מיט דער היינטיגער אויסשטעלונג איז צוגעקומען אן ערנסטער בײַשטייער אין דער וועלט פון מאלעריי.

• • •

די אויסשטעלונג האט זיך אנגעהויבן דעם 15 פעברואר און וועט דויערן ביז צוויי וואכען. דארף טאקע די ראדאמער באפעלקערונג אויסנוצען די געלעגענהייט און ניין זעהען די אויסשטעלונג, וואס איז אפען יעדן טאג אין די זאלען פונם „יעלט-פערבאנד", פראוגוסא 55. מען דארף אויך — ווער עס האט נאר א מעגליכקייט — קויפן אירע בילדער און אויסצירען די שטיבען מיט די קונסט-ווערק פון דער קינסטלערין ראזאליא גארפינקעל.

• • •

ביי דער געלעגנהייט: א ישר-כוח די פריינד משה לוקסענבורג און ראובן זיסקינד פאר מיטהעלפען צושטאנד קומען די דאזיגע אויסשטעלונג און פארשידענע קולטור-אימפרעזעס.

גבריאל ווייסמאן.

פון דער ארטיגער פוילישער פרעסע.

די „גאזעטא ראדאמסקא" שעפט נחת.

די יודענפרעסעריש צייטונג „גאזעטא ראדאמסקא" האט זיך צע שריבען וועגן גלח טשעטשאק'ס רעפעראטען אין ראדאם. מען ליערעמט, מען טריאומפירט. עפעס א קלייניגקייט: די כמראניטססתא נאראדאווע האט אבגעהאלטען א זיעג... אויף דער גאנצער ערשטער זייט פון דער „גאזעטא ראדאמסקא". 4000 איין נאכט, 3000 די צווייטע נאכט. אזוי פיעל זענען געקומען הערען. הילכיגע אויסרופען לכבוד ראמאן דמאווסקי, לכבוד קאוואלסקין, לכבור סאלסיק'ן (דאס מאהל אהן מאיר קאנוס'ען פון זחאלין. רעד) מיט איין ווארט ס'איז געווען ששון ושמחה'דיג.

מיר ווילען דא נישט פיהרען קיין פאלעמיק מיט די ראיות פון גלח טשעטשאק, וועלכער האט ענטדעקט, אז די אידעע פון אפרייניגען פוילען פון יודען איז נישט קיין פלאגיאט, איז נישט היסט עס, איבערגענומען פון היטלערן, אדער פון רומעניען, נאר דאס איז נאך פאר-מלחמה'דיגע סחורה, והא ראיה, דער פויבסט בענעדיקט דער 14 טער האט נאך אין יאהר 1751 פראקלאמירט די דאזיגע לאזונג אין א בוליע וועגען דער ענטיודישונג פון פוילען. אין דער דאזיגער בוליע ווערט געשריבען — ערקלערט גלח טשעטשאק, — אז מען דארף חיינען, וואס אין פוילען האבען זיך אזוי פיעל יודען געמצהרט. די יודן הגם זיי האבען אלע פרייהייטען אין פוילען, טהוען זיי אן צרות די פויערים. פערשקלאפען זיי, נישט אבהאלטענדיג זיך אפילו פון שכיך און רוגעס. ער רופט דעם פרימאס און אלע גייסטליכע פון פוילען צו ענטיודישען דאס לאנד און צו דעם צוועק בענוצען א חרם און א קללה אויף אלע די, וועלכע שטעהן אין א קאנטאקט מיט יודען.

לײדער איז דאס קול פון בענעדיקט דעם 14-טען געבליבען א קול קורא במדבר און דעריבער איז געקומען די קאטאסטראפע פון פוילענס צעטיילונג צו וועלכע ס'האבען אויך צונעהאלפען די יורען און מאסאנען.

די דאזיגע ענציקליקע פון בענעדיקט דעם 14 טען — רופט אויס דער גלח טשעטשאק – דארף מען זעהן היינט דורכצוזעצען אין לעבען און פערשעלטן דארף מען די אלע, וואס האבען א וועלכע ס'איז שייכות מיט יודען.

גלח טשעטשאק, זעהט זיך אויס, האט צוריה געלאזט דעם תלמוד, נאכרעם ווי מ'האט איהם אויפגעוויזען זיין עם-הארצות, און זיך א נעהם געטוהן צו גישטערען אין די ארכיוען פון די פויבסטליכע בוליעס און ענציקליקעס. אבער אויך דא וואלט געווען א יושר נאכציפארשען די אויטענטישקייט פון דער ציטירטער דורך איהם בוליע. אבער אבגעזעהן דערפון, איז אויספאלענר דער פאקט, וואס דער גלח טשעטשאק, רעדענדיג וועגען דער יודישער פראגע אין ליכט פון דער קריסטליכער עטיק, האט געדענקט צו ברענגען פון בענעדיקט דעם 14 טען און נישט געבראכט בוליעס פון אנדערע פויבסטען, וועלכע האבען פערנומען א גינסטיגע און ליבעראלע שטעלונג לגבי יודען. און נאך א זאך, פארוואס פערוופט זיך גלח טשעטשאק אויף בענעדיקט דעם 14-טען און נישט אויס'ן היינטיגען פויבסט פיוס דער 11-טער, וועלכער האט בשעתו געזאגט, אז אנטיסעמיטיזם שטעהט אין א סתירה צום קאטאליציזם אבער א שאד צו פאלעמיזירען.

• • •

אין בעריכט פון דער „גאזעטא ראדאמסקא" ווערט דערמאנט, אז מען לינדעמאנאווא האט דערלאנגט דעם גלח טשעטשאק א בוקעט בלומען. פאר זיינע שענע דרשות. וואלטען מיר וועלען איר חינשען, אז איהר מאן אדוו. לינדעמאן, זאל חס ושלום נישט נכשל ווערען מיט יודישע קליענטען, כדי אזוי-ארום נישט צו געפינען זיך אונטער דער דראהונג פון א קללה, פאר זיין אין קאנטאקט מיט יודען.

„דזיעז-דאברי" פרעגט א „הארבע" קשיא.

דער „דזיען-דאברי", פון היינטיגען דינסטאג האט אבגעדריקט א בריעף פון לעזערס, קאטאליקען, וועלכע פראטעסטען שארף ארויס געגען האנדעל פון יודישע יובילערען מיט דעוואציאנאלען. אנחייזענדיג דערויף, וואס האנדלען מיט געגענשטאנדען פון קאטוילישען רעליגעזען קולט דורך מענשען פון יודישען גלויבען, איז אומערלאזבאר, רופען די זעלבע לעזער צו א געמיינזאמער פראטעסט-אקציע פון וועלכער דער רעזולטאט זאל זיין דער, אז די געהעריגע פאקטארען זאלען פערהערען יודען צו פערנעמען זיך מיט דעם דאזיגען האנדעל.

דער „דזיען-דאברי" אנערקענענדיג די דאזיגע טענות פאר ריכטיג, בעמערקט פון זיין זייט, אז די ארויסגעשטעלטע היילינע בילדער פון קריסטוס, און פון דער מאטקע באסקע אין די חיסטרינעס פון יודישע געשעפטען איז נישט קיין געשמאקע ערשיינונג, אין דער צייט, ווען קיין שום קאטוילישער סוחר האנדעלט נישט מיט קיין ספר-תורות, טליתים און ציצית.

מיר ווילען דערמאנען דעם „דזיען-דאברי", אז לויט דער קאנסטיטוציע דיענט יעדען פוילישען בירגער דאס רעכט צו בעשעפטיגען זיך מיט יעדען מין האנדעל, א חוץ די ספעציעל פערבאטענע, אדער דורך דער מלוכה קאנצעסיאנירטע. הגם די דעוואציאנאלען ענטהאלטען אין זיך א רעליגעזע היילינקייט, פאר יעדען קאטאליק, פילען מיר דאך נישט די מיינונג, וואס די דאזיגע געגענשטאנדען פערלירען פון זייער היילינקייט און ווערען פערשוועכט, ווען זיי געפונען זיך אין לאגער פון יודישע סוחרים, פונקט אזוי ווי יודען פערווערען נישט קאטוילישע סוחרים צו האנדלען מיט זאכען פון יודישען רעליגעזען קולט. מיר וואלטען קיינמאהל נישט אויסגעהויבען קיין פראטעסט אקציעס, ווען קאטוילישקען האנדלען מיט טליתים און ציצית. און אויב דאס איז נישט ביי אינו בנמצא, איז עס נישט אונזער שולד. והא ראיה אויף די האנדעל'ס-מערק אין אמעריקע, איז שכיח צו טרעפען אויף יעדען פונקט קריסטליכע סוחרים, מיט אלע מינים: סדרים, מחזורים, טליתים, ציצית, שופרות, עטרות, בשמים-ביקסלעך א. ד. ג. און פון קיין פראטעסט-אקציעס מצד די יודען הערט מען דאך נישט.

דעריבער מיינען מיר, אז אט דער פרימער חינש ארויסצוזעמען דעם דאזיגען האנדעל פון יודישע הענד, פליסט ארויס נישט אזוי פיעל פון אמת'ער פרימקייט, ווי פון מאדערנער היילינקייט צו קעמפען מיט'ן יודישען האנדעל. אזא אויסטיילען פון רעליגעזע געגענשטאנדען פארן האנדעל פון בעזונדערע גרופען בירגער, וואס וואלט אין גרונד גענומען געווען אין סתירה צו דער קאנסטיטוציע. איז עלול צו ברענגען א גענעראלע אויסטיילונג אויך אויף אנדערע געביטען. און מיט וואס דאס שמעקט ווייסען מיר שוין. הויבען, הויבט מען אן מיט בעזונדערע בענק אויף אוניווערזיטעטען און ענדיגען, ענריקט זיך עס מיט בעזונדערע שטעה-פלעצער אויף די מארק.

אפענער בריף צו דער ראדאמער קהלה

אין צוזאמענהאנג מיט'ן חזנים קאנקורס אין ראדאם, וועלכער דויערט שוין 6 חדשים, ווענדען מיר זיך צו דער ראדאמער קהלה מיט דער פאדערונג ענדליך א סוף צו מאכען מיטן קאנקורס.

היות דער חילנער חזן ה' משה דאנטאל איז אין אלגעמיין, פון אלע ביזאיצטיגע חזנים-פרובען, אנערקענט געווארען אלס פאסענדער חזן פאר אונזער קהלה. און כדי מעהר נישט צו פערשפענדען אומזיסטע געלדער אויף דעם צוועק, מוז די ראדאמער קהלה, אין איינקלאנג מיט די שטיטונגען פון דער היגער בעפעלקערונג . שליסען דעם קאנקורס.

גלייכצייטיג מאדלען מיר מיט דער גרעסטער פאראכטונג די פראוויצירענדע האנדלונג פון „אונבערופענע פערזאנען", וועלכע דערלויבען זיך צו פערכושען די מוחות, כדי דעם חזנים - קאנקורס צו פערוואנדלען אין א מין כפעקטאקל. אבער מיר מתפללים פון דער ראדאמער שוהל קאנען זיך דערויף נישט ערלויבען מיר שטעהן גאהנס פאר די יו"ט, אזוי אז חזן ראנטאל מוז זאפארט דורך דער ראדאמער קהלה אקצעפטירט ווערען.

פאר עווענטועלע ענדערונגען וואס וועלן געמאכט ווערען צוליב „פאליטישע טעמים", מאכען מיר פעראנטווארטליך די ראדאמער קהלה און גלייכצייטיג פאר די קאנסעקווענצען, וואס וועלען דערפון ארויסקומען.

די מתפללים פון דער
ראדאמער שוהל.

טראדיציאנעלער פורים-באל לטובת דעם יודישען שפיטאל

אזוי ווי פאר א יאהרען, איז אויך היינט בעשלאסען געווארען איינצוארדנען א פורים-באל פאר'ן שפיטאל. עס האט זיך געהאנדעלט בלויז אין טאג אויף ווען די אימפרעזע זאל בעשטימט ווערען. היי-יאהר פאלט אויס פורים דאנערשטאג, דעם 17-טען מערץ. אין פורים גופא, ווען ס'איז האלב יום-טוב'דיק, האלב וואכעדיג, איז נישט פאראויסגעזעהן קיין ערפאלג. בפרט נאך, ווען דאנערשטאג איז דא יאריד און און דער עולם סוחרים קוקט אויס דעם טאג אויף פדיון. אויך דער ארבייט'ס-מענש איז איז דעם טאג פערנומען און ער מעג נישט געהן פלוצלינג איבעררייסען מיט זיין בעשעפטיגונג און אוועקלאזען זיך אויפ'ן באל. איז דעריבער געבליבען צו מאכען א שטיקעל נדחה און דעם פורים-באל. אנשטאט דאנערשטאג, איינצוארדנען אויף שבת צו-נאכטס, דעם 19-טען מערץ.

אויפ'ן זעלבען טאג, ד"ה, אויס'ן 19-טען מערץ, האט רעפלעקטירט נאך א געזעלשאפט. דאס איז דער עלטערען-קאמיטעט פון די יודישע פאווסעכנע שולען אופ'ן נאמען פון בערעק יאסעלאוויטש, וועלכער האט שוין געהאט געגעבען א „זאדאטעק" דער דירעקציע פון טעאטער „ראזמאיטאשטשי". דאס נעמליכע איז געווען מיט'ן שפיטאל-קאמיטעט. אויך ער האט שוין געהאט געגעבען אנגאבע דער טעאטער-דירעקציע, אויף יענער דאטע. ביידע קאמיטעטען האבען אלזא גע'טענה'ט כולה שלי און איינער דעם צווייטען האט גע'עצה'ט אבצוטרעטען און אבלעגען דעם באל אויף שפעטער. עס איז גערופען געווארען א בשותפות'דיגע זיצונג פון ביידע קאמיטעטען אין גמינע אדיין, כדי צו קומען צו א פערשטענדיגונג מכח די צוויי בעלער, ווער ס'זאל זיין דער ערשטער אין דער רייה.

די פארשטעהער פון עלטערען-קאמיטעט פון די יודישע פאוושעכנע שולען האבען אין אנפאנג נישט בעשטאנען צו רעזיגנירען, מאטיווירענדיק, אז אויף דער הכנסה פון זייער באל, ווארטען א סך ארימע יודישע קינדער וועמען מען מוז בעקליידען און זארגען פאר זיי, אז אין זומער זאלען זיי קענען אוועקפאהרען זיך ערהאלען אויף א קאלאניע אין א וואלד, געניסענדיג פון פרישע לופט. זיי האבען דעריבער פערלאנגט, אז דער שפיטאל זאל אבטרעטען און איינארדנען זיין באל אויפ'ן צווייטען שבת, ד"ה דעם 26-טען מערץ. דער שפיטאל-קאמיטעט האט אויך נישט געוואלט זיין דער פערשפעטיגטער און אויפגעוויזען, אז חוץ דעם, וואס איז שוין אנגענומען אלס טראדיציע, אז דער שפיטאל-באל זאל פארקומען נאהנט פון פורים, אזוי ווי עס קלינגט זיין נאמען — ווער ער, אין פאל פון אבלעגען אויפ'ן צווייטען שבת, נישט האבען אזא ערפאלג, ווייל דער ערשטער מיט א וואך פריהער וועט איהם פערקאנקורירען און אבשוואכען די פרעקוועצן. דער שפיטאל קאמיטעט האט דעריבער פערלאנגט פאר זיך דעם 19-טען און פארגעלעגט דעם עלטערען-קאמיטעט דעם 26-טען. אין רעזולטאט פון די פערהאנדלונגען איז אנגענומען געווארען, אז דער עלטערען-קאמיטעט זאגט זיך אב איינגאנצען פון באל לטובת דעם שפיטאל און דער שפיטאל-קאמיטעט גיעט אלס קאמפענסאציע דעם עלטערען-קאמיטעט 250 זל. פון זיין באל-הכנסה, נעמענדיק אין אכט די לאגע פון די ארימע שול-קינדער, וועמענס גורל עס טאר נישט בלייבען פרעמד דער געזעלשאפט.

אלזא אויפ'ן 19-טען מערץ ברויך זיך דער עולם גרייטען אויפ'ן פורים-באל פון שפיטאל, וועלכער זעהט זיך אויס דאס יאהר צו זיין מעהר אריגינעל מיט רייכע פארביקע דעקאראציעס אין אריענטאלישען סטיל.

די שאסעע הינטער ראדאם פערשיט מיט שניי.

די שאסעען הינטער ראדאם זענען פערשיט געווארן מיט גרויסע הויפענס שניי, וואס בעשווערט די קאמוניקאציע מיט די נאהנטע שטעדטלעך. די אויטאבוסען, וואס קורסירן אויף די ליניעס הינטער ראדאם פערשפעטיגען צוליב דעם, וואס זיי מוזען שווער ארבייטען ביי מאכען זיך א וועג אין שניי.

KINO APOLLO

בין זונטאג דעם 20 איינשליסליך
Najkosztowniejszy film świata
WIĘZIEŃ KRÓLEWSKI
W ROLACH GŁÓWNYCH
MADELEINE CARROLL
RONALD COLMAN

פרייטאג 3/15 אז. שבת 3 נ. מ. און זונטאג 12 און 1\45
HISZPANSKI MOTYL
z JEANETTE MAC DONALD
Od poniedziałku b. m.
SILWIA SIDNEY w filmie
Ślepy zaułek
NAD Program KEN MAYNARD w FILMIE
WALKA o ZŁOTE POLA

KINO APOLLO

פון א „זאבאוועקע" איז ארויסגעקומען א פראצעס.

צוליב א „זאבאווקע" איז ארויסגעקומען א גאנצער פראצעס.

פאראן א „זאבאוועקלע", וואס, אז מען דרעהט עס שנעל, לויפן דארט פערביי פערשידענע אויפשריפטן. צווישען אנדערע איז דא אזא מין אויפשריפט: איך ליב דיך, קוש מיר אין ט...

אט אזא מין „זאבאווקע" האט צופעליג בעקומען דער ראדאמער שיך-אינדוסטריעלער ה' יעקב גאלדבערג און פאהרענדיג אנומעלט אויף דער באהן פון ואיעזשטשע, איז ער אליין טשעקאווע געווען וואסערע אטראקציעס דאס שפיעלעכעל בעווייזט. אין וואגאן זענען געזעסן נאך מענשען, וועלכע האבען זיך אויך געוויילט מיט'ן „זאבאוועקלע". איינער פון די פאסאזשירען, א געוויסער פיאטר ענסקי, א באהן-בעאמטער, איבערלייענדיג די אויפשריפט, אויפן שפיעלכעל, וואס ה' גאלדבערג האט איהם געוויזען, האט זיך געפיהלט בעליידיגט און גלאט מאכען א פראטאקאל.

אין קאושעניץ איז פארגעקומען דער פראצעס פאר בעליידיגען א באהן-בעאמטען. דעם ה' גאלדבערג האט פערטיידיגט דער אדוו. סלופניצקי, וועלכער האט אויפגעוויזען, אז עס קען קיין רייד נישט זיין, אז גאלדבערג האט געוואלט בעליידיגען דעם בעאמטען. ער האט זיך געוויילט מיט דער „זאבאווקע" און נישט אויסען געווען קיין בייז. דאס געריכט, מסכים-זייענדיג מיט די אויספיהרונגען פון פערטיידיגער האט דעם ה' גאלדבערג פריינגעשפראכען.

פון אורטייל איז אבער נישט צופרידען געווען דער באהן-בעאמטער ענסקי, וועלכער האט אריינגעטראגען אנ'אפעלאציע, וועלכע וועט בעטראכט ווערען דורך דער אפעלאציע-אבטיילונג פון היגען קרייז-געריכט. אר.

קליינער פעליעטאן

סענאטארישע מלקות...

אז מ'זאל זיך אזוי שטארק איבערלייגען מיט'ן קאפ — זאגט שמיל-שמעלקי — און נישט מיט'ן „ווי-זאגט-מען-עס", איז דער רעפערענט פון סענאט, דער סענאטאר פודאקאווסקי אודאי-און-אודאי גערעכט מיט שמיץ, וואס ער הייסט איינפיהרען ביי אונז אין דער מדינה...

ביי דעם דאזיגען „ווי-זאגט-מען-עס-עסק" איז דא א שכל, און א דגיפלער, פראקטישער שכל!

וואָרים — זאגט שמיל-שמעלקי — לאמיר זיך איבערלייגען מיט קאפ און מיט שכל הישר: וואס מיינט מען עס, א שטייגער, מיט'ן זעצען אין דער קאזע?

וואס איז די מלוכה אויסען, במחילה?..

וואס וויל מען אויס'פועל'ן ווען מען זעצט איינעם איין אין קיטשימענט?

אז מ'נעהט איהם נישט פאפראַויען דאס געזונט — דאס איז קלאר!

אז מען איז נישט אויסען, אז דער ארעכטאנט זאל זיך אויסרוהען זיינע נערוועז — דאס איז אויך קלאר...

אז מ'מיינט דא נישט איהם צו געבען א ביסעל מנוחה פון ווייב און שווינער — דאס אויך נישט!

טא אלא-וואס-זשע-דען-זשע, יא?

א פשוט'ער שכל — מען מיינט דערמיט, אז דער „ווי-זאגט-מען-עס" זאל איהם געשוואלען ווערען פון זיצען און תשובה טהון, און אז זאל אויפ'ן אותו-מקום בעקומען אדטשיסקעס...

טא וואס-זשע ווידער טויג עס — איך בעט ענק — אז מ'זאל אזא איינעם אריינעמען אינם חד-גדיא אריין, געבען איהם צו פרעסען און צו טרינקען, פילנעהמען איהם, ווי אן אויג אין קאפ, האלטען פאר איהם משרת'ים און יוצר-משרתים.

צו וואס טויג דאס אלץ, מיט די אלע קאפ-דרייענישען און עגמת-נפש'ן, אז מ'קאן אזא איינעם ארויפלעגען אויף די פלייש-באנק, ארונטערלאזען איהם די מייטקעלעך, פארשארצען ס'כתונת'ל און אריינפיצקען א פארציע לאשקען, ער זאל האבען צו זינגען און צו זאגען, און אויף א גאנצען לעבען צו געדענקען...

דער „ווי-זאגט-מען-עס" וועט תיכף ומיד געשוואלען ווערען ווי א בארג, און שפעטער וועלען זיך ממילא אויך מאכען אדטשיסקעס, און דער איינענטליכער ציל פון דעם „יושב בסתר תחתון" וועט זיין דערגרייכט.

אי ווילק סיטי, אי אווצא צאלא — אי דער פערשוין וועט באשטראפט ווערען, אי ס'וועט גארנישט קאסטען. נו, און פון די „טשיופעס" וועט מען קאנען מען קאנען מאכען טאנץ-זאלען מיט מוזיק און טענץ...

ווער כיר גוטס גינט — ווי נוט עס וואלט געווען.

אזוי ווי אבער דער סענאטאר פודאקאווסקי האט מסתמא אין „חדר" געקריגען צו-ווייניג געשמיכען, און דער שכל איז נאך איהם נישט אינגאנצען אריין אין קאפ אריין, וואלט איך אויף זיין פארשלאג געהאט א דאראטקאווע פארשלאג, ווי דהיינו, אז דעם ערשטען פינפאונצוואנציגסטען יואזשנע שמיץ מיט נאסע ריטער זאל מען קודם-כל און ראשית חכמה „אריינטראמביען" איהם אליין...

אזוי-אחת ואחת, און נישט איבער'ן רוקען חלילה, נאר איבערן נאקעטען „ווי-זאגט מען-עס"...

אי ער וועט הנאה האבען, אי ער וועט אפשר געהאלפען ווערען!

שמיל-שמעלקי

א שטילער און בעשיידענער 20-יעהריגער יובילעאום.

צו דער ערעפנונג פון שול-יאהר פון פראפ. גיסערס מוזיק-שולע.

די וואך האט פראפ. גיסער'ס מוזיק-שולע געפייערט די בעניאונג פון איהר טעטיגקייט, אין דעם נייעם שענעם לאקאל פון דער שולע אויף קאפערניקא גאס. האט זיך פערזאמעלט א היבשער געקליבענער עולם, בכדי אנטייל צו נעמען אין דער אנגענזאנטער מוזיקאלישע פייערונג צום 20-יעהריגען יובילעאום פון דער דאזיגער שולע און צו דאקומענטירען גרויס אנערקענונג פאר די פערדינסטען פון פראפ. גיסער אויפ'ן געביעט פון פערשפרייטען מוזיקאלישע קולטור ביי אונז אין שטאדט.

נאכ'ן עפענען די פייערונג פון פראפ. גיסער האט א קריסטליכער שילער מאריאן רילקא יוארים בעגריסט און גערעדט וועגען דער בעדייטונג פון דער מוזיק שולע, וואס וועדט אנגעפיהרט פון פראפ. גיסער. רילקא האט געלערנט אין דער זעלבער שולע און היינט איז ער אויף א העכערען קורס אין מלוכה'שען קאנסערוואטאריום. ער האט אין נאמען פון די געוועזענע שילער געדאנקט דעם פראפ. גיסער פאר זיינע מוזיקאלישע לייסטונגען און געווינשען ערפאלג אויף ווייטער.

נאך דער בעגריסונג פון דירעקטאר הורוויטש, האט זיך אנגעהויבען דער מוזיקאלישער טייל. דער יונגער צוזאגענדער טאלאנט עוזר ווינשטאק, האט אויסגעפיהרט מאצארטס ערשטער טייל. נאך איהם האט געשפילט דער יונגער פידלער גוטמאן וועלכע האט זעהר שעהן אויסגעפיהרט מענדעלסאהנ'ס ערשטער טייל פ-מאלל. ביידע האט אקאמפאנירט פרוי קיילער. קראנגאלר האט גלענצענד אפגעזונגען עטליכע אפערען-אריעס. ער האט נאך א שענעם טענאר, און ס'איז קענטיג ביי איהם שולע און רוטין.

קראנגאלר לערענט היינט אין קאנסערוואטאריום און זיין געזאנג-שטודיום גיעט האפנונגען אויף א מוזיקאלישע קאריערע אין דער צוקונפט.

אים האט אקאמפאנירט פראפ. גיסער.

אין אלגעמיין איז דער אוונט געווען א בעשיידענער, אבער א גייסטיגען געניס האבען געהאט די, וועלכע זענען געקומען אנטייל נעמען אין דער פייערונג אין פערשטאנען, וואס דאס הייסט א 20-יעהריגער יובילעאום פון א יודישען מוזיק-אנשטאלט. מען מוז רא ואגען, אז ס'איז א גבורה פון פראפ. גיסער צו שטעהן 20 יאהר אויפ'ן פלאץ און פערשפרייטען און פלעגען מוזיק ביי יודען אהן שום סובסידיעס און אהן שום הילף פון דער געזעלשאפט. אדרבא, פראפ. גיסער האט ארויסגעגעבען תלמידים וועלכע האבען פערשאפען חשיבות און רוהם דער שטאדט ראדאם אהן לוין און אהן צוטאל א דאנק פון דער געזעלשאפט.

מיר גראטולירען דעם פראפ. גיסער צו זיין 20-יעהריגען יובילעאום און ווינשען איהם ערפאלג. זאל ער ווייטער שטעהן אנ'אונבויגזאמער און מיט אויסדויער אויפ'ן פאסטען צו קולטיווירען מוזיק ביי יודען, אבער ביי בעסערע מאטעריעלע בעדינגונגען. און אויך די יודישע געזעלשאפט זאל ענדליך אבשאצען דעם ווערט און בעדייט פון אזא מוזיקאלישע פלאצובקע.

מיר ווינשען א הערצליכען מזל טוב אונזער ברודער און שוואגער
מענדעל איידעלס און פרוי (קעלץ)
צו דער האכצייט פון זייער טאכטער
פאלא מיט ה' **ישראל וואקסלאס**
נחת די עלטערן און א גליקליכע צוקונפט דעם יונגען פאר.
פאמיליע איידעלס און יאסעל גאלדבראך

פרעמדע שפראכען
פרעמדע שפראכען: ענגליש, פראנצויזיש, העברעאיש, דייטש
און עספעראנטא אנגעפיהרט דורך א לינגוויסט (פראקטיצירט אין אויסלאנד) לויט דער נייע קאנווערסאציע-מעטאדע, וועלכע גיט די מעגליכקייט גרונטליך צו ערלערנען די שפראך אין א קורצע צייט.
אכטונג: שול-טעמאטען, איבערזעצונגען.
אויסקונפט ביי ל. גאלדגלאס זשעראמסקיעגא 3/5

דאס לעבען אין קעלץ.

שרעקליכער כאאס אין כשרות־וועגן צוליב׳ן קליינעם פלייש־קאנטינגענט.

טריזענדער זלאטעס געהען לאיבוד צוליב די שמוגעל־שחיטה — ערקלערט דער שחיטה־רעפערענט ליכטער. — 1¼ דעקא כשר פלייש טעגליך אויף א קאפּ.

דעם לעצטן שבת צו נאכט׳ס איז פארגעקומען דער המשך פון די לעצטע ראט זיצונג, וואס איז פארגעקומען מיט 4 וואכען צוריק.

מיט א שעה׳דיגע פארשפעטיגונג עפענט פרעז. פּיאטרקאווסקי די זיצונג און ערטיילט דאס ווארט דעם שחיטה־רעפערענט דאזאר ליכטער, וועלכער אינפארמירט דעם קהלה ראט ווי אזוי די קהלה האט איבערגענומען די לייטונג פון דער היגער שחיטה (פריהער האט דאס געהערט צו די שוחטים) דאן ערקלערט ער, אז נאכדעם ווי כ׳איז געשאפן א ספּעציעלע שחיטה־קאמיסיע מיט איהם אלס רעפערענט בראש, איז ערשט איינגעפיהרט געווארן ארדנונג אויף דעם געביעט, וואס איז א לענגערע צייט נישט געווען ווי אמבעסטן.

אויב ס׳איז געלונגען — ערקלערט ווייטער דאזאר ליכטער — איינצופירען א שטיקעל ארדנונג, הערשט איצט אין קעלץ א צווייטע גרויסע פּלאג אויפ׳ן כשרות־געביעט צוליב די גרויסע שמוגעל־שחיטה, וואס איז לעצטענס פארשפרייט אין קעלץ, א גאנצער שטאב פון שמוגעל־שוחטים גראסירען לעצטענס אין קעלץ און שעכטען פראנק און פריי און צוליב דעם געהען טויזענדער זלאטעס לאיבוד, וואס האבען בעדארפען אריינקומען אין דער קהלה קאסע.

די סיבה פון די גרויסע שמוגעל־שחיטה איז א פועל־יוצא פון דעם קליינעם קאנטינגענט, וואס די קעלצער יודישע בעפעלקערונג האט אין לעצטענס דעם נאך פארקלענערטען פלייש־קאנטינגענט פון 33 טויזענד קילא פלייש א חודש. טעגליך קומט אויס א 1¼ דעקא כשר פלייש אויף א קאפּ (ביז צו דער שחיטה־גזירה האט די ריכוזלע־שחיטה אין קעלץ בעטראפען א חודש 212 טויזענד קילא לעבעדיגע וואג. רעד.)

אויב — זאגט ווייטער דאזאר ליכטער — אז דער קאנטינגענט זאל נישט פארגרעסערט ווערען, דראהט א געפאהר אז אין קעלץ זאל בכלל נישט זיין קיין כשר פלייש, ווייל דער קאנצעסיאנירטער קצב שעפּט אויס זיין קאנטינגענט אין משך פון א וואך צייט און די איבריגע דריי וואכען פון חודש דרעהט ער זיך לעדיג אהן פרנסה, צוליב וואס א גרויסע טייל קצבים וועלען זיין געצוואונגען אינגאנצען אבצוגעבען זייערע קאנצעסיעס און בכלל אויף כשר נישט שעכטען.

דער רעפערענט קריטיקירט די יודישע בעפעלקערונג, וואס העלפט נישט צו אויסצוווארצלען די שמוגעל־שחיטה; די צוויי נערער שטיבלעך, לאזען אריין דאוונען שמוגעל־שוחטים, וועלכע זענען מאכל־טריפה די קעלצער יודישער בעפעלקערונג און ברענגען שאדן די קהלה־קאסע.

לויט׳ן אבגעגעבענעם באריכט האט די אלגעמיינע שחיטה אין קעלץ געברענגט א הכנסה פון 56 408 זלאטעס מיט 95 גראשען. דערפון בהמות (פון קעלצער שעכט־הויז) — 20 380 זלאטעס בהמות (פון ביאלאגאנער שעכט הויז) — 1.123 זלאטעס מיט 80 גראשען.

עופות (קעלץ) — 33,567 זלאטעס מיט 9 גר. עופות (ביאלאגאן) — 1,337 זל. מיט 26 גר.

אין דער דיסקוסיע איבער׳ן באריכט זאגט הרב רעפּפּארט, אז די איינציגע פעולה געגען די שמוגעל־שחיטה איז נאר אויסצופועל׳ן א גרעסערן פלייש־קאנטינגענט.

פרנס בעקערמאן קריטיקירט די קהלה־פערוואלטונג פארוואס זי האט נישט געשאפען די זעלבע שחיטה־קאמיסיע מיט עטליכע יאהר צוריק און אזוי ארום פערשפּארט די אונארדנונגען וואס האט געהערשט. ער שלאגט פאר אין קאמף געגען די שמוגעל־שחיטה צו פערמאכען אלע בתי־מדרשים אויף איין שבת און אלע יודען פון קעלץ זאלען קומען אין שוהל דאווענען וואו ס׳זאל ווערען געהאלטען רעפעראטען וועגן כשרות און אויפפאדערען די קעלצער יודישער בעפעלקערונג צו ניצען פלייש נאר פון די כשר׳ע שחיטה און נישט פון די שמוגלער׳ס.

צום סוף טראגט דאזאר ליכטער אריין צוויי פארשלאגען, וועלכע ווערען איינשטימיג אנגענומען: 1) אונטערצונעמען א אקציע כדי צו פערגרעסערן דעם פלייש קאנטינגענט 2) דער ראט פאדערט אויף די פערוואלטונג אנצונעמען די שטרענגסטע סאנקציעס געגען די היגע שמוגעל־שוחטים.

א גרעסערע דיסקוסיע האט ארויסגערופען דער צווייטער פונקט פון די ראט זיצונג די „קוילען־אקציע", וועלכע איז מיט איינגע וואכען צוריק אנגעהויבען געווארען און נישט געווארען פערענדיגט. ס׳איז צונויפגעזאמעלט געווארען צירקא 3 הונדערט טעטער קוילען און זענען נאך עד היום נישט פערטיילט געווארען. די ה״ה ביינוואל, מ. ד. אייזענבערג, פרעז. גאלדמאן פאדערען נישט פונאנדערטיילען די קוילען, ווי אויך נישט פארזעצען די אקציע, נאר פערווענדען דאס געלד צו דער קומענדער קמחא־אקציע אין געזעגענישט ווען פון דעם לעצטן אויך נארגישט זיין. דאזאר ליכטער שלאגט פאר, אז די קוילען־אקציע זאל נישט ווערען געפיהרט, נאר די דריי הונדערט מעטער קוילען זאלען ווערען פערטיילט צווישען בכבוד׳ע יודען.

• אויך פרנס בעקערמאן שטיצט אונטער דעם פארשלאג פון ה׳ ליכטער און פאדערט אויך פונאנדערטיילען עטליכע בכבוד׳ע יודען, וועלכע האבען זיך נישט רעגיסטרירט, נאר ווערען אנגעוויזען דורך א דאזאר, אדער פרנס.

געגען די אויבענדערמאנטע פארשלאגען זאגען זיך ארויס פרנס זאיאנטשקאווסקי, דאזאר הארארוויטש און אנד. וועלכע פאדערען נישט צו איבערייסען די קוילען־אקציע, נאר ווייטער פארזעצען די קוילען זאמלונג אין משך פון די וואך ביז צו פערדאפלען די געזאמעלטע סומע און באלד פונאנדערטיילען, ווייל די 12 הונדערט רעגיסטרירטע קעלצער יודען ווארטען אויף הילף און מען מוז זיי העלפען.

נאך א לענגערע דיסקוסיע איז בעשלאסען געווארען פארטזעצען די קוילען אקציע און עס לינט טאקי א פליכט אויף די קהלה דעם בעשלוס ווי אמגיכסטען א דורכצופיהרען, ווייל די פרעסט האבען זיך איבערגע׳חזר׳ט און ארימע קעלצער יודען ליידען קעלט.

קעלצער יודען ראטעווען דעם „לינת־הצדק" פון אונטערגאנג!

זונטאג אוונט איז אין לאקאל פון דער יודישער קהלה פארגעקומען די יעהרליכע אלגעמיינע פערזאמלונג פון היגען „לינת־הצדק". פרעזעס חיים אשר קאזלאווסקי עפענט די פערזאמלונג און שלאגט פאר אלס פארזיצער פון דער פערזאמלונג דעם ה׳ דיר. ק. קלוסקי, וועלכער ווערט איינשטימיג אויסגעוועלט. אלס אססעסארען ווערען צוגעבעטען פרנס לאקס און טענענבוים.

נאך דער אינטערעסאנטער רעדע פון ה׳ קאזלאווסקי וועגען דער וויכטיגקייט פון „לינת־הצדק" און וועלכער עס ווערט גלייכצייטיג אויסגעדריקט דער שארפסטער פּראטעסט געגען דער קעלצער יודישער בעפעלקערונג, וועלכע וויל זיך נישט פעראינטערעסירען מיט דער אזוי וויכטיגער אינסטיטוציע, ווי ס׳איז דער „לינת הצדק" ביי אונז אין שטאט — ווערט אנגעגעבען פאלגענדען באריכט: די הכנסה פון 1937 איז געווען 9,635 זלאטעס מיט 15 גראשען. די זעלבע סומע איז געווען די הוצאה און מיט 2 209 זלאטעס מיט 60 גראשען אין דער „לינת הצדק" — דעפיציט (צאר טעריצינען, דאקטוירים, וועקסלען און אנד.)

א דערגענצונגס־באריכט גיט אב ה׳ פראס. י. קשענסקי, וועלכער זאגט צווישען אנד. אז דאס לעצטע יאהר איז פאר די געזעלש. „לינת הצדק" געווען זעהר א שווערס. די אינסטיטוציע האט זיך ממש געראנגעלט מיט איהר עקזיסטענץ און ס׳האט געדראהט א געפאהר אז זי זאל אינגאנצען פערמאכט ווערען ער פאדערט אויף די גאנצע קעלצער יוד. געזעלשאפט זי זאל זיך אביסעל מעהר פעראינטערעסירען און נישט דערלאזען, אז דער „לינת־הצדק", וועלכער האט אונטער זיך א פערגאנגענהייט פון 40 יאהר זאל פערמאכט ווערען.

איבער׳ן באריכט ענטוויקעלט זיך א לענגערע דיסקוסיע אין וועלכע ס׳בעטייליגען זיך א גרויסע צאהל פערזאמעלטע. אלע האבען כמעט אפעלירט צו די קעלצער יודען: ראטעוועט דעם „לינת הצדק" פון אונטערגאנג! דער איבערגעגעבענער און לאנגיעהריגער עסקן פארן „לינת־הצדק" ה׳ לייביל ברוק האט צווישען אנד. זיך בעקלאגט אויף די האנדלונגען פון יודישע רייכע בעל־שמחות, וועלכע לאזען נישט די „לינת־הצדק"־פארשטעהר זאמלען קיין געלד.

נאך א 5 מינוטיגע הפסקה ווערט אויסגעוועהלט א פערוואלטונג און רעוו. קאמ. פון פאלגענדע ה״ה: ח. א. קאזלאווסקי, דוד קנאבעל, ל. ברוק, מ. שלעזינגער, מ. לופקא, י. איצקאוויטש, מ. פרימער, ב. סלאוואטיצקי, י. מאנעלא, ז. פאטשארקאווסקי, מ. קאלינשטיין און א. אירבאך, פארטרעטער: ל. אירבאך, ל. זילבערשטיין, י. ראזענבוים, י. זייטמאן, פ. וואקסמאן, און י. צווייגענבוים.

רעוו. קאמ.: פראס. י. קשענסקי, כ. י. לאקס און דיר. ק. קלוסקי. פערטרעטער: י. צוקער, מ. ב. וואלפשטאט און ש. סייקארוש.

קעלצער יודען געדענקט, אז דעם „לינת־הצדק" דראהט א געפאהר פערמאכט צו ווערען! דערלאזט נישט, אז די 40 יעהריגע ארבייט פון די אזוי וויכטיגע אינסטיטוציע זאל גיין לאיבוד און די ארימע יודישע קראנקע זאלן זיך נישט האבען וואו צו ווענדען.

גרויסע שטייער־הנחות

פאר די אלע, וועלכע צאהלען זייערע פערלעגענע שטייערן ביז׳ן 31 מערץ.

דער קליינהענדלער־פערבאנד אין קעלץ האט ערהאלטען פון שטייער־אמט א אויפפאדערונג מודיע צו זיין אלע מיטגלירער, אז די אלע, וועלכע האבען גענאסען פון די הנחות לויט די מיניסטעריאלע פעראָרדנונגען פון 15 סעפטעמבער ... 1935 דארפען יעצט ביז׳ן 31־טען מארץ איינצאהלען די רעשט 30 פראצ. פון די פערלעגענע שטייערן. דערביי וועלען די זעלבע שטייער־צאהלער גענוסען פון ווייטערע הנחות. נעמליך: ס׳וועט זיי געשאנקען ווערען די אנגעוואקסענע פּראצענטער און פאר יעדען איינגעצאהלטען 100 זלאטעס, וועלען זיי בעקומען א קוויט פון 150 זלאטעס.

דאגעגען אבער ווען זיי וועלען ביז׳ן 31־טען מערץ דאס נישט ערלעדיגען וועלען זיי באלד נאך דעם טערמין שוין דארפען צאהלען די פולע סומע מיט פּראצענטער און עקזעקוציע־קאסטען.

ה׳ נורסקי האט זיך געווענדעט צום נאטשעלניק פון שטייער־אמט, וועלכען ר׳האט אויפמערקזאם געמאכט, אז ס׳זענען פאראן גאנץ פיל שטייער־צאהלער, וועלכע ווייסען אפילו נישט, צי זיי האבען זאלענגלע שטייערן, דעריבער וואלט געווען ווינשענסווערט, אז דער שטייער אמט זאל די אלע מודיע זיין פאר דעם 31־טען מערץ, אויך איז ביים היינטיגען טאג, צוליב׳ן כסדר׳דיגען דראנג פון די דאכובע, נישט מעגליך פאר יעדען איינעם צאהלער געוואויר צו ווערען וויפיל זיין סאלדע בעטרעפט. ס׳איז דורך דעם א ספק, צי אלע וועלען קענען ביז׳ן 31־טען מערץ זייערע פארלעגענע שטייערן דעקען.

דער נאטשעלניק בראדאווסקי האט פארשפראכען ה׳ נורסקי, ווי ווייט מעגליך, אז יעדער איינער וועט בעקומען פארן טערמין א גענויע רשימה פון זיינע שילדען, אזוי, אז יעדער איינער וועט קענען גענוסען פון די יעצטיגע הנחות.

Niemasz ponad mydło „TRÓJKA“

קעלצער יודישע דאַקטוירים גרינדען אַ בעזונדערען פעראיין.

צוליב'ן איינפיהרען דעם אַריער־פּאַראַגראַף אין אַלפּוילישען דאַקטוירים פערבאַנד, האָבען די קעלצער יודישע דאַקטוירים געגרינדעט'אַ בעזונדערען פעראיין.

אַכטונג קליינהענדלער און דעטאַליסטען.

ביז ענדע לוטי ד. י. דאַרף מען אָבגעבען זעזנאַניעס פון דאָכוד און אָבּרוט. צוליב דעם, וואָס די פּראָצעדור פון אויספילען זעזנאַניעס איז אַ קאָמפּליצירטע דאַרף יעדער קומען אין פעראיין אריין נאָך אומזיסטע אינפאָרמאַציעס.

ראַדאָם איז שולדיג 21 מיליאָן זל.

לויט'ן לעצטען פינאַנסיעלען בעריכט איז די שטאָט ראַדאָם פער'חוב'עט אויף אַ סומע פון 21 מיליאָן 222 טויזענד זל. די הויפט־פּאָזיציעס בעשטעהען פון אַ אולען־הלואה אין דער הויך פון 8 מיליאָן 118 טויזענד זל. און פון דער סאַנירונג'ס־הלוואה צו דעקען דעם אולען־חוב, אין דער הויך פון 10 מיליאָן 993 טויזענד זל.

די צענטראַלע קאָמיסיע פאַר בעפרייען די „אולען־שטעדט": לובלין, טשענסטאָכאָוו, פּיעטריקאָוו און ראַדאָם, פון זייערע חובות, האָט בעשטימט אויף אַ צייט פון 5 יאָהר די צאָהלונג'ס־ראַטעס פון דער אולען־הלואה, אָבלעגענדיג דאָס צאָהלען די ראַטעס פון דער סאַנירונג'ס־הלואה, וועלכע בעטרעפט 724 טויזענד יעהרליך — ביז'ן 1 אַפּריל.

נישט זייענדיג צופרידען פון אַזאַ לעזונג, האָט די ראַדאָמער שטאָדט־פערוואַלטונג צוזאַמען מיט די אַנדערע פעראינטערעסירטע שטעדט אויפגעהויבען אַ קאַמף געגען דעם און דער ראַדאָמער שטאָדט־ראַט האָט אויף זיינער אַ זיצונג אָנגענומען אַ בעשלוס, וועלכער ווייזט אָן, אַז אויף אַזאַ אופן פון רעגולירען די חובות, וועט די שטאָדט נישט קענען פיהרען קיין ווירטשאַפט אין איינקלאַנג מיט איהרע בעדערפעניסען און רופט דעריבער די שטאָדט־פערוואַלטונג אָנצונעמען מיטלען צו אַנולירען די סאַנירונג'ס־הלואה און צו ענדערען די צאָהלונג'ס־בעדינגונגען פון אולען־הלואה. אויך די אַנדערע שטעט האָבען אָנגענומען ענליכע באַשלוסען, וועלכע זענען פאָרגעשטעלט געוואָרען דעם פינאַנס מיניסטער.

אין רעזולטאַט פון די אַלע בעמיהונגען האָט די רעגירונג אריינגעבראַכט אין סיים אַ געזעץ פּראָיעקט, לויט וועלכען די חובות פון דער סאַנירונג'ס־הלואה, געהען איבער אויף דער רעגירונג. וואָס שייך דער אולען הלואה, ווערט דאָס פינאַנץ מיניסטעריום בעפולמעכטיגט איבערצונעמען ביז דער הויך פון 26 מיליאָן זל. און וואָס אָנבעלאַנגט דעם רעשט פון דער לעצטער הלואה דאַרף לויט דער אויסמאַך, דער פינאַנץ מיניסטער מיט דער פערשטענדיגונג פון אינערן־מיניסטער בעשטימען יעדע 5 יאָהר די סומעס, וועלכע די שטעדט דאַרפען יעהרליך אָבצאָהלען.

אויך די לעצטע לעזונג בעפרידיגט נישט די פערשולדיגטע שטעדט, וועלכע האַלטען, אַז דאָס איינשטעלען די צאָהלונג'ס־סכומים יעדע 5 יאָהר און נישט אויף דער גאַנצער צייט ביז דער הלוואה־אָבמאַך וועט גענצליך אויסגעשעפּט, ד"ה ביז'ן יאָהר 1966 — קען זיי שטערן צו ווירטשאַפטען אין ברייטערן פערנעם.

די דאָזיגע פּאָסטולאַטען זענען פאָרמולירט געוואָרען אויף אַ קאָנפערענץ פון די פעראינטערעסירטע שטעדט און איבערגעגעבען געוואָרען דעם פּרעמיער־מיניסטער סקלאַדקאָווסקי.

ווי דער אויסגאַנג זאָל נישט זיין, וועט ראַדאָם אַלענפאַלס ענטלאַסטעט ווערען פון אַ העלפט פון זיינע ביזאיצטיגע חובות.

קופאָן נומ. 6

אומזיסטע עצות ביי דער יורידישער סעקציע פון הויזווירטען פעראיין פאַר אונזערע לעזער

אויף שריפטליכען ענטפער ביילעגען אַ פּאָסט־מאַרקע.

די ראַדאָמער אָבטיילונג פון

אגענטען און וואַיאַזשאַרען־פעראיין

טיילט מיט די מיטגלידער, אַז דער לאָקאַל פון פעראיין געפינט זיך אויף וויטאָלדאַ 10 און איז אָפען יעדען טאָג אין אָוונד. די מיטגלידער ווערען געבעטען צו קומען.

ZAKŁAD KRAWIECKI
CH. GUTMANA
Radom ul. Focha 1 lub Zeromskiego 33
przyjmuje zamówienia na ubiory z własnych i powierzonych materjałów. Ceny bardzo przystępne
Robota solidna　　Przyjdź i przekonaj się!

Najlepsze, najmilsze i najtańsze prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka grzejniki do rurek poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

אויסבעסערונג.

אין צוזאַמענהאַנג מיט'ן נאָטיץ „געמאַכט אַ זעהונג מיט אַ „כלה אַ יונגעל" ערקלער איך, אַז נישט אַלע פּרטים וואָס זענען אויפגעגעבען שטימען מיט'ן אמת; ס'איז נאָר אמת אַז בייזוויליגע מענשען האָבען מיך געוואַלט קאָמפּראָמיטירען. פיהרענדיג מיך אויף אַ „זעהונג" מיט אַן'איבערגעשיקטען יונגעל, וועלכען איך האָב באַלד דערקענט לויט'ן קול און אפילו לויט'ן פּנים. איך האָב דעם פאַרשוין באַלד דעמאַסקירט און גוט אויסגעזידעלט די „שדכנים" פאַר זייער געמיין שמוציקע אַרבייט. איך בין נישט געגאַנגען אין קיין קינאָ, נאָר איך האָב זאָפאָרט פערלאָזט יענץ הויז, וואָס האָט זיך ערלויבט אויף אַזאַ אונדעריהערטע זאַך.

מיט אַכטונג נ. פּ.

רעפעראַט פון ב. שעפנער אין ראַדאָם.

דער בעריהמטער פעליעטאָניסט ב. שעפנער (בית־שין) וועט מאָרגען, שבת ביי טאָג, האַלטען אַן'אינטערעסאַנטען רעפעראַט אין אַרבייטער הויז, א. ר. ס. „פאַבינע און רעגינאַ".

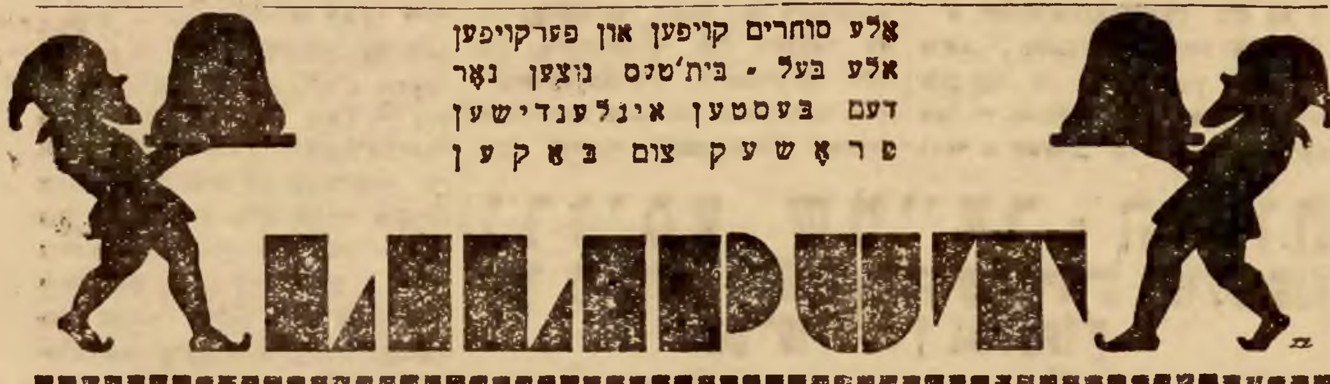

Kino ADRIA
פרייטאָג דעם 18 3³⁰ אז.
שבת דעם 19 1 און 3 אז
זונטאָג דעם 20 12 און 2 אז
פריהמאָרגען־פילמען
ווייטערדיגע טייל פון
„TRĘDOWATA"
„ORDYNAT MICHOROWSKI"

Do niedzieli dnia 20 lutego b. r.
Wiedeńska komedia muzyczna pełna humoru P. T.
„UBÓSTWIANA"
Czarujące melodie, fantastyczna wystawa.
W rol. gł. THEO LINGEN, MARTA EGGERTH HANS MOSER, PAWEŁ HORBIRGER,
Nad program: Kolorowy dodatek i Tygodnik P.A.T.
Kino ADRIA

אַכטונג קעלץ! אין אַלע רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגען מיט אונזער מיטאַרבייטער י. צוקער.
שריפטליך קען מען זיך ווענדען: Red. „Radomer-Kielcer-Leben" Kielce, skrz. poczt. 98. — Tel 16-22

אַבאָנאַמענטס פּרייז: פאַר אַ חודש אין פּוילען זלאָטס אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק אין אַנדערע לענדער 30 סענט.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. 1-sza i ostatnia strona liczą 3 szpalt.